

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

VIII.

Издави половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

XI.

О ЗАПОВИЈЕДИ У РАЈУ

NACIONALNO РУСКОМ

BIBLIOTEKA Љубомир А. Булатовић.

CRNE GORE БУРЂЕ

CRNOJEVIĆ

Пад првих људи у рају удаљио је од Бога и нас, њихове потомке, као и све остале твари. Човјек се није могао приближити Богу, блаженство за њега било је изгубљено и само га је могао спасти сам Бог, који је по неизмјерној својој милости то и учинио преко свога јединца Сина, који је сишао на земљу, примио човјечије тијело и својом смрћу избавио људе од вјечне смрти.

Тај несрећни пад био је ушљед преступљења заповиједи Божије, коју је дао првим људима чим их је у рај настанио. Заповијед Божија састојала се у томе, да први људи нијесу смјели окусити од плода једног извјесног дрвета.

Потребно је, мислим, што подробније знати о овој првој Божијој заповиједи, да би се отклонила разна мњења и предрасуде; јер многи говоре, да ова заповијед није била потребна или ако је, онда зашто Бог није сачувао човјека од нарушења исте, те оваквим расуђивањем вријеђају св. промисао Божији.

Мојсеј о тој заповиједи вели: „И заповиједи Господ Бог Адаму, говорећи: од сваког дрвета, што је у рају, једите, само да не једете од дрвета познавања зла и добра, јер у који дан

окусите од њега смрћу ћете умријети (Бит. II, 16, 17). Из овога се јасно види, да се заповијед састојала у томе — не јести од плода једног извјесног дрвета. — Знајући, дакле, у чему се та заповијед састојала, треба проговорити о томе, да ли је она била потребна и за што, и да ли је испуњење исте било скопчано са каквим тешкоћама.

Забрањење овога дрвета није дошло отуда, што је то, по ријечима змије, било потребно самоме Богу лично, те га је забранио ради себе. Змија — ђаво — доказивала је Еви, да би они, кад би од тога дрвета окусили, добили веће савршенство и уподобили се Богу; али очевидно се види, да је ово тврђење неосновано и лажно; јер за што би Бог стварао такво опасно дрво, да онај, који окуси од њега, буде савршен као и Он. Према овоме, разумије се, да је само ђаво могао измислити, да је заповијед дошла за то, што је то потребно ономе, који је ту заповијед дао.

Заповијед у рају била је неопходно потребита за испитање слободе човјечије и упражњење у покорности воље његове вољи Божијој; а то с тога, да се дозна, да ли је човјек способан бити на оној висини части и достојанства, на којој би се поставио, пошто би био испитан. Но о овоме да боље објасним.

Разумије се, да човјек није створен за то, да буде само господар и чувар раја створеног у Едему; јер кад би тако било, онда не би требало украсити будућег Едемског вртара тако великим одличјем — сликом самога Творца. Величанствена слика Божија — човјек, требало је да има не врт, већ храм. Пред њим су биле дужне клањати се све твари, све стихије земаљске, а не само Едемска дрвета. Носећи у себи слику Божију, човјек би био као неки земаљски Бог. Такво биће није могло имати другога предначења, сем да буде намјесник Творчев за све ниже твари, које по природном својству и свом положају не могу виђети свога Творца. Човјек би, дакле, имао власт над свим видљивим тварима, које би му се морале покоравати. Ово тврђење није неосновано. У историји цркве видјемо, да су се појединим побожним људима покоравале твари и појаве земаљске, и они су још за живота једном ријечју зауставили сунце; осушивали дно морско; утољавали силу огња, укроћавали звјерове, васкрешавали мртве и т. д.

Дакле, поставити човјека на такву висину и дати му у власт све видљиве твари није било могуће прије, него би се окушале његове способности; докле не би био испитан, јер никада не треба никоме повјерити какав високи положај, док

се прије не опроба, да ли је те почести достојан. Владаоци поједне државе, кад хоће кога да уздигну на какав већи чин, они то неће урадити прије него га опробају у нижој служби. Кад за такву малу службу треба проба и испита, а зар није потребно било знати способности будућег владара цијеле земље и свију твари?

Човјек је створен невиним и по својој природи склоњен је к добру, али по својој слободи, по том високом дару, који је основ свима савршенствима духовним и који од свију њих најбоље срањује човјека с Богом — по слободи, дакле, својој човјек је могао сам по себи учинити што добро, могао је остати у тијесној вези с Творцем, потчињавајући сва своја дјела његовој светој вољи; но, могао је, равно палом анђелу, поћи противним путем: уклонити своју вољу од воље Божије и радити у пркос Творцу. У пошљедњем случају човјек би унесрећио и остала створења себи потчињена.

Јасно се види, да је требало човјека, прије него би се попео на такву висину достојанства — што му је било предначинено — подвргнути испиту; требало је дати му упражњења у употребљавању његове слободе. Ради овога требало га је упозорити на нешто противно вољи Божијој, да би он могао доказати или потпуну своју сагласност с Богом, и савршену покорност Творцу, или се показати преступником и, наравно, неспособним за управитеља над видљивим свијетом. Тако је и поступљено са нашим праоцем. Власт његова у почетку била је ограничена над самим Едемом; послје су пред господарем земље приведене све животиње ради примања својих имена од њега, али управа свега свијета још није била у рукама Адемовим. Она би му се предала тек по свршетку кушње, тада, дакле, кад би човјек испуњењем Божије заповиједи доказао, да је способан за управитеља земље и намјесника Божјег над видљивим тварима.

Заповијед је, како се по овоме до сад реченоме види, служила за то, да би се посредством ње дознала способност или неспособност човјека за високи му положај. Постојанство човјека у овом опиту утврдило би његову вољу к добру и учинило би га неприступним другим искушењима.

Дрво је било невино. Оно је, истина, проузроковало човјеку смрт, али не само по себи због своје отровности, већ по томе што човјек није сачувао заповијед. Кад би човјек остао постојан у искушењу за неко извјесно вријеме, онда вјероватно,

да би и забрана са дрвета пала и оно би као и остало рајско дрвеће služilo човјеку за употребљавање.

Што се тиче самога предмета заповиједи он је могао бити и сасвим друкчи. Премудрост Божија могла је тражити од човјека, који је био украшен свима даровима Божјим, какав већи подвиг или жртву, гдје би се могла познати покорност човјечија, али то није урађено. Напротив кушња је сведена на обичну малу ствар, на жртву, управо рећи сасвим лаку. Заповијеђено је било, дакле, не јести од једног извјесног дрвета. Али ипак и ако лака заповијед за испуњење није изгубила ништа од своје важности, нити се удаљила од своје циљи. Није било важно то, да ли би се појео или не један од родова забрањеног дрвета, — већ то, да ли би се испунила заповијед Божија; да ли би се послушао или не Творац, који је заповијед дао.

Видјели смо потребу заповиједи, а сад да видимо, да ли је испуњење исте било скопчано са каквим тешкоћама.

Све потребно да се човјек сачува од пријеступа било је дато. Требало је још само липити човјека слободне воље, али ако би се то урадило, онда би добродјетељ изгубила своју цијену, а човјек своје обично достојанство.

Повнато нам је да се заповијед не дојала у неједењу плода са једног извјесног дрвета. Види се да је испуњење ове заповиједи било лако. Зар је тешко било уздржати се, те не јести плод са једног дрвета, кад их је у рају било хиљадама других? Праоци наши у рају и без ове заповиједи нијесу, може бити, јели од свију дрвета, и тим лакше било им се уздржати од забрањеног. — Говори се, да је плод дрвета „познавање добра и зла“ био најљепши и најкуснији, али је то мишљење погрешно, јер без сумње укусније и љепше је било дрво живота. Истина је, да се Еви учинило ово дрво „лијепо за гледање и добро за јело,“ али оно се њој учинило такво с тога, што од лажног тврђења змијина о особини дрвета било је несрећној прамајци нашој узбуђено љубопитство и жеља. У таквом случају човјеку се нешто обично учини и дивно и примамљиво.

Што је најглавније, да испуњење заповиједи није било тешко, јесте то, што је Бог предочио првим људима, шта ће их сваћи, ако заповијед преступе. „У који дан једете од њега смрћу ћете умријети,“ рекао је Бог првима људима, дакле, казао им је ужасне пошљедице, које ће их снаћи ушљед нарушења заповиједи. Боље пријетње није требало, него им попрјетити

смрћу. Таквим начином у забрањеном дрвету била је не само благодарност к Богу, већ и страх од смрти.

Неки говоре, да Адаму није била позната смрт у свима њеним подробностима, како се нама јавља. Рецимо, да је то истина, али Адам је требао закључити, да ће га за нарушење заповиједи снаћи велике бијеле, а наше је срце такво, да га неопредијелене биједи и несреће већма ужасавају и страше. Али је највјероватније то, што кад је премудрост Божија предочила Адаму рђаве пошљедице нарушења заповиједи, дала му је знати и о стварности истих, дакле, да зна управо што ће га снаћи.

Послије страшне пријетње за пријеступ човјек је тужан био гледати на забрањено дрво не као на предмет особите воље Божије, већ као на свога сопственог непријатеља, као на своју смрт.

Из самог говора Евина, гдје говори змији, да им је забрањено не само јести, већ ни приближавати се забрањеном дрвету — ма да ово пошљедње није било у ствари — можемо закључити, да је забрањено дрво било више пута предмет размишљања и говора првих људи међу собом, и да се у току овог њиховог говора и размишљања појавила рјешимост не само брати плод овог дрвета, па макар то и из љубопитства, већ и не приближавати му се, како би избегли свако искушење. На ово су се били рјешили први људи али шта видимо? — Појављује се лажни говор змијин са Евом која баца жељни поглед на дрво; мапа се истог и носи мужу. Обћање њихово пропада, заборављају заповијед и законодавца и у чагу се све промијени. Окусише плод, и смрт им се јави у памети.

Нас није унесрећило ни дрво, нити заповијед, него ми сами — наша слобода, то јест злоупотреба наше слободе. Уобразимо себи, да није било ни дрвета нити заповиједи, зар човјек не би могао и без тога удаљити своју вољу од воље Божије и постати грјешником? У самом човјеку, у његовом уму била је не само једна заповијед, већ више њих, сав закон. Ма која од ових заповиједи могла је бити нарушена и нарушење исте проузроковало би смрт, јер и Апостол Павле вели: „Плата је за грјехове смрт.“ (Рим. VII. 23). Да би се у овоме увјерили и престали роптати на забрањено дрво, сјетимо се Деннице и његовог пада. Пред њим на небу није било ни дрвета са забрањеним плодом, нити змије с пријеваром, он је био преварен сам собом. Слично би било и са човјеком, јер они, који имају слободну вољу, могли би радити што хоће.

Заповијед, као што смо виђели, била је лака; испуњење исте није било скопчано са тешкоћама, јер пошљедице нарушења јасно су предочене првим људима, и они да су хтјели, могли су се сачувати. Сам по себи човјек би остао покоран вољи Божијој, али ђаво предочивши им лажну особину забрањеног дрвета, разбудио је у њима тежњу, да буду нешто више, него што су, да буду равни Богу. — Пошљедице казане Богом било су истините, јер човјек је морао бити истјеран из раја и подносити многе биједи и несреће; али за то што није нарушио заповијед по својој вољи, тежећи да пркоси Творцу, већ по наговору палoga духа — добио је обећање од Бога, да ће се спасти и спасао се опет самим Богом у свом облику. У слушају, да је човјек сам по себи — равно Денници — пао, да би био сам извор свога зла, онда би и нас постигла судба Деннице и ми би изгубили и саму способност за избављење.

О П И С Ц Р К В А

(од радова свештеничког удружења *Ријечко-Ђешанске нахије*).

CRNE GORE ĐURĐE

1. Црква св. мученика Кирика и ~~Катерине~~ *Марије* у Орасима.

Црква је средње величине. Дужина међу зидовима износи 6 мет. и 45 цм.; ширина међу зидова 4 м. и 40 цм; висина до свода 4 м. и 50 цм.

Цркви припадају 60 домова, који број није виши био од њезина постанка.

Кад су Орашани додигли са Кучева, нијесу имали цркве ни попа, него су се служили туђијем црквама и поповима.

Мргуд Пејовић ожени се са Његуша кћери Вука Ђурова Гувернадура, и Вуко узме свога унука Петра, сина Мргудова, код себе, да га поучи у науци. Вуко га пошље у Стањевиће, гдје се Петар школовао и свршио за свештеника прописане науке.

Пошто их је свршио дође на Цетиње и светопочивши Владика и Господар црногорски Петар I. (свети) Петровић-Његош рукоположи Петра Мргудова за свештеника 1791 године.

Пошто се Петар Пејовић рукоположи, дође у Орахе, али пошто није било цркве, ни казвих општинских добара, он у

договору са овим сеоцем огради једну црквицу на источној страни овога села, на врло лијепом мјесту, код једног стародревног дуба, којег је ударио и срушио гром 9 марта 1899 год., о којем се дрвету опширно налази у „Гласу Црногорца“ од 1899 године.

Пошто ограде ову малу црквицу, дође Владика Петар I и ову црквицу освешта, а сељани неке црквене утвари набаве, а неке је донио поп Петар, кад је био у рату са Французима, из Боке Которске, које се утвари и данас налазе.

Поп Петар се пресгави у младим годинама, и Орашани опет остану без попа.

Орашани пођу на Цетиње и пожале се Петру I, како не могу без попа, а свети Владика узме код себе, у манастир цетињски, сина попа Петра, Сава, те га научи и рукоположи за свештеника Орашког 1822 године.

Поп Сава је био међу најучевнијим свештеницима у то вријеме. Он ову црквицу огради повишу и прибави врло лијепе и добре црквене књиге, које се и данас у цијелости налазе, као *Јеванђеље* печатано у Москви од Рождества Христова 1456; два октоиха, апостола, минеја општа и триод цвјетни, под истим насловом и исте године печатани у Москви.

У овој цркви налази се један стари *антиминс* и на њему крст у великом формату назначен овако:

И. Н.	Ц.
Ис	Хс
Ні	Ка

Изнад крста пише овако:

Сѣй Антимі'нскъ сіестъ трапѣза сїѣннаѧ на принощѣіе безкровныѧ жѣртвы къ вѣтвенн'кѣй літѣргі'и, ѡсѣтисѧ благадатію пресѣѧгѡ и животворѣщагѡ Дѣѧ, сегѡ ради имѣетъ власть іерѣй на нѣмъ сїѣннод'кѣй ствѡвати во храм'кѣ.

Испод крста пише овако:

Повелѣніемъ Блгочестнѣишаго Великаго Гѣра
Императора Павла Петровича Самодѣржца Всероссій-
скаго: и блгословѣніемъ Сѣтѣишаго Правительству-
ющаго Синода сѣеннодѣиствованъ Преосвщнымъ
Петромъ Митрополитомъ Черногорскимъ, Скенде-
рискимъ и Приморскимъ, лѣта ѿ мірозданія 7373,
ѿ ржтва же Хртова 1440, мѣа іуліа вѣ кв дѣнь.

Послије попа Сава постане за попа Орашког његов син
поп Петар, који је рукоположен 1844 год. од Владике Петра
II-ог Петровић Његоша, који се свесрдно трудио за цркву и
црквене утвари; Он је набавио једно звоно и оградио звоник,
сасуде сребрне па позлаћене; триод песни; минеју празничну
са златним корама печатане вѣ царствујущемъ великомъ градѣ
Біенѣ.

Године 1881, фебруара 20, буде рукоположен за свеште-
ника Орашког син попа Петра, поп Мило Пејовић, од митро-
полита Илариона Рогановића.

Кад се запопѣ поп Мило, постане црква Орашка саборна.
Црква није имала својих звона, али народ Орашки одан цр-
кви, а послушан поповима, год. 1887, набави ново темпло по
новом начину; подигну олтар на два степена; три канѣла и
два звона куце.

Ове 1900 год. повећају и подигну цркву, покрију тиглом,
ограде звоник са три прозора за звона, набаве треће звоно и
готово све потребне ствари, те данас има довољно књига и
других црквених утвари за свештенодјејство и може се увр-
стити у прве саборне цркве сеоске на похвалу народа ораш-
кога, јер све учињеше о своме трошку и труду из љубави
према цркви и њиховијех попова — свештеника.

2. Црква св. Луке у Штитарима.

Ово је старинска црква и не зна се ко је почео најприје
градити, само се знаде толико, кад су Штитари дошли с Тре-
беша, из Никшића, нашли су у Штитаре неколико домаћина,
који су се прозивали Павловићи, и нашли су ову црквицу са
притвором пред њом. — Приповиједа се, да се ова црква гра-
дила по плану цркве на Иван-беговом граду, која је на врх

Сокола, а на земљишту Штитарском. У истини би се увјерио човјек, кад би видио развалине цркве Иван-бегове, које се и данас налазе.

Пошто Павловићи дигну из Штитара, а намноже се Штитари и добију своје свештенике: попа Луку Челебића, попа Ђукана Чичаревића и попа Спасоја Вујовића, која су једновременици. Ови свештеници притвор дигну и цркву продуже, као што је сад, која заузима у дужину 12 мет., у ширину 4 метра. Књига није имала, само велики псалтир врло ружне штампе, а гдје је печатан не зна се, а од кад су Штитари потпали под парохију попа Мила, набављено је књига довољно. На овој цркви налази се једно звоно мало, које се донијело, по казивању, са Фрагуцела.

Налази се један стари антиминос, на које пише озгор овако:

Сѣи Антимѣнскѣ сѣстѣ трапеза свѣщеннаѣ на
приношеніе безкровнаѣ жертвы вѣ Бѣжтвеннѣи ли-
тургійѣ вѣтисѣ блгодатію прѣстаго и животворѣщагѣ
дѣха сѣгѣ ради и ѣкѣ власть сѣеннодѣиствовати во
храмѣ.

Испод иконе Христове пише:

Повелѣннѣи мѣ же Пѣгочѣстивѣишиѣ Самодержавнѣишиѣ Великиѣ Государинѣи Императрицы Слѣса-
вѣты Петровны всеѣ Россій и блгословеніе Сѣтѣишагѣ
Правитѣлствующагѣ Всеросійскагѣ Сѣнода сѣеннодѣ-
иствова прѣвсѣеннымѣ.

3. Црква св. Николе у Релезу.

Црква је била веома мала и као што су и Рележани старосједиоци, тако је и ова црква од старине, од кад и од кога не зна се, само је причање: Кад су Ђепетићи додигли са Коњскога из Херцеговине, нашли су Рележане ту и ову црквицу, која је дрвенијем кључевима била подрвена, и Рележани пуште Ђепетиће да у њој имају дио и да се пред њом копају. Пошто се оба села саједине то је у заједници и сволтају. Нити је из једног нити из другог села било попова, него су их држали туђи свештеници, те је и црква била оскудна у потребитим стварима, па су свештеници са собом доносили што је требало за службу.

1881 остала је стално у парохију попа Мила Пејовића и од те године па до данас, ревносим заузимањем попа Мила, продужили су је и повисили, те је сад средње величине.

Набављене су многе књиге; ограђен звоник и набављено добро звоно; авлија ограђена; набављен нов иконостас од Ђиновског; од књига се налазе: јеванђељије, службеник, апостол, два октоиха, минеја општа и празнична, триод посни и цвјетни, — свештеничко одјејаније и може се сад служити, да се не набавља из других цркава. У оба села, што припадају овој цркви, има 30 кућа.

Налази се један стари антиминос, на којем изнад Христове иконе пише — као и на оном у цркви св. Луке.

Ораси мјесеца јулија 1900 год.

Поп Мило Пејовић.

СТАРА ПИСМА.

Приопштио: Леон Никковић, јеромонах.

Навео сам у „прилогу“ к опису манастира Добрићева, („Просвјета VI св. из 1899) да се у овоме манастиру налази књига Театрон, штампана у Тројицко александринском манастиру у Русији мјесеца августа 1724 године, за вријеме владавине славног рускога императора и самодршца Петра великога.

Истина, с ове књиге штампао сам један запис са предњег листа у наведеној „Просвјети“, али познијим разматрањем исте књиге примјетио сам, да се неки натпис налази испод тисканих редака — преко 194 листа ове књиге. Одмах у почетку натписа прочитах, да је ово ручно писмо рођеног Херцеговца, а рускога грофа Матије Павлова Владиславића, што ме и побуди, да га са оригинала тачно препишем и предам у јавност ради историчке вриједности овога рукописа.

Писмо је писано најљепшим красописом овога доба, а у вјерном пријепису гласи: „Сиа книга театронъ историчанскійхъ србској славѣнској Наці Іллиричанској провинціи Херцеговини тамошнѣга зрожденца Матѣя Павлова сина владиславича кплена систіемъ Матѣемъ вацарцствуюшемъ Санкетъ питерь б8рхе васветомъ монастире Невскомъ Г'до сие исторіе печачене или печатет се к8плена - 1737 — года ового времена

беше Императорицею Анна Іовановна ѿмадияше войнѣ или ратѣ стуркама и статари почета война стуркама и татарамъ — 1736 — годѣ а свѣсла се война 8чинѣ се мѣръ — 1739 — года сетембра — 7—8 — дана подѣ Бѣоградомъ кодѣнава престава се Анна Императорица ва — 1740 — года отомраѣ 17 данѣ тогоже года Іесенѣ славнѣ цесарѣ римскѣ Карло престава се Боже мой чѣдо великое како ова іовѣ двѣ мѣахрѣ 8л8бвѣ ѿсагласѣ бѣше тако одного времена и преставаше се вавечное царство 8ова времена варѣсѣйской Имперѣ нахоѣаше се одѣ србо славѣнской нацѣ одѣ Іллѣрика и од Србѣ Графѣ и кавалерѣ сенаторѣ тайнѣ советнѣкѣ и великѣ полно мочнѣ посолѣ или елчѣя или байло ва имперѣы Кинѣ или Кѣитай тамо бѣлѣ пошаль — 1728 — года тамѣ жилѣ ипочѣ и дочѣ — 3 — года одѣ великого Императора Петра великого кой се преставаѣо 1725 оправлене одѣ Императорици Екатерини и тамѣ ва Кинѣ бѣлѣ вацарствѣющемъ великомѣ городѣ називаем Пекинѣ тамо говорит се шо 8томѣ самомѣ Городѣ Пекинѣ даима — 17 — Милиюна дѣша и имасе 8китайской имперѣ самао гарнизона шо се садржи на — 300 — илада лѣди тамо виера идолатри или идолопоклоненици тамо вапскинѣ исходатѣствовао 8императора кинѣжского бѣлѣ полномочнѣмъ посломѣ оградитѣ црковѣ: Иограѣена напоштѣ кинѣжского Императора імено храмѣ светаго Петра и Павла апостоловѣ іинѣ 8кинѣ стоитѣ воеданѣ Архимандритъ свещеникѣ дяконѣ слѣга накоштѣ кинѣжскомѣ Чиноѣ Сава владиславичѣ 8чинио тако разграничио О Сибирского царства шѣе било 8нско време подѣ Мошковиѣю затoliko стотина година било под кинѣжима прифатио Кинѣжской землѣй на — 500 — мила ширини идѣлини од великого окіяна пѣтѣ полѣдна нашо васиѣдочанство чини кинѣжски Императорѣ свога байла шо 8иѣщао толикѣ землѣ чинѣга задавить гаитаномѣ и томѣ бѣше стрицѣ Императорѣ Сава владиславичѣ престава се васанкѣтѣ питер бѣлѣ 8рхѣ 8 Іюния — 17 — месеца — 1738 — годѣ престава се: — беше генералѣ майорѣ Стояновѣ одѣ Петроварадина житель беше одѣ гѣсарскимѣ пликалѣй командирѣ надѣ Србскимѣ вангерскимѣ и воловскимѣ Оѣ Стоианомѣ 8полони од — 1731 — до — 1735 — до доспитка поданцигомѣ тако статари стѣрки славно себе показаль и прославиль Стефан витковичѣ заслѣжио себе бригадиромѣ И емѣе домѣ владиславича валао 8рѣсѣй толиво онѣ самѣ чловекѣ достоинѣ разѣмни и хитри 8шо очешѣ и юначки поднио се на Перси иѣполачкой и татарѣ Графѣ кавалерѣ Генералѣ лейтенантѣ Емѣиль владиславичѣ еше са начела при великомѣ Петре Императорѣ — бѣлѣ 8ево камиердинерѣ и

по коиови Императорски заедно или 8места Спавломъ Иогозинскимъ васегда придворце б8лъ и д8жностъ и фиг8р8 придворце б8лъ Савае б8лъ голова прем8дра а Ефимъ б8лъ шестомъ и лицом и свиемъ теломъ 8крашенъ що такого человека лепоти мало где видети толико 8риечи беше свирепи и дрэновени що одвево придворце многи 8воћа8се Графъ Гавриел владиславичъ онъ е ва8краини намастностнахъ и инд8къти живио тоестъ села и ѱ8мр8кане онъ человек беше великога свакога раз8ма и практикеце прсона ч8дно вићена и сгосподою беше интересанъ мамного гостол8 велико русискою сва мала русия одвега имаше 8жаса и малор8сиские властели бия8м8 неприятельи мам8 ница несмия8 већако тайно занимъ лицемерить Он оженио на владик8 казачк8 одъ фамили8 брзене костарогд8ба Генералъ майоръ Србининъ Феодор вишневски из витнице кодъ Биограда и 8чинен светие Анви — кавалер ем8 ово дано отит8ла человекъ биеше доброга 8ма и много езикъ знаяше толико свеби свиет8 више се показивао: да може 8чинить него ли може И свећ ж8ћаше да га питаю що се 8в8тра чини свећ ж8ћаше знати то що др8ги незна а человекъ беше християнства добра и 8ма доста: —

Графъ Моисей владиславичъ онъ одъ мало летъ при стриц8 своемъ: Граф8 Сави наодил се и ево одъ себе ник8ди недъ п8скалъ колико кратъ онелга божениѳ и н8дилга наипослев н8ћенъ б8лъ надочеръ адмирала Давидчаъ котор8 после 8вел баровъ Строгоновъ на графа Мойсея на женидбу нитко сложить немогъ Онъ человекъ велико д8шни и велими ћенерози правдиви и сваком8 брзо повиери рас8ждае свакога по себи дае правъ и нелицемеранъ Или двобразан т8 слабостъ има брзо пориечима др8ги преш8ави а проче ево ћенерозитади и доброте праведливости усвет8 мало И онъ поднесао многое дом8 разорение одъ брата свога Графа и кавалера Генералъ Леитенанта Ефимия владиславича за имение стричево и брата Гаврила: — Ово запис8есе Подовою Историею како естъ 8овой одъ много л8деи знатнихъ и м8жей славни И 8освет8 ч8тни и познани зато сваки молади 8чисе им8дри се им8чисе славе славне и спомене вековите да намъОутане детемъ Нашимъ 8познанае.“

* * *

Ово је писмо тим интересантније поред своје историчке вриједности, што га је писао рођени син јуначке Херцеговине, а гроф велемоћне и славне Русије Матија Владиславић. За то

нека ми буде дозвољено на овоме мјесту потражити мјесто у Херцеговини, гдје је становала славна Владислављевића породица. У гатачком котару, а на путу између Јасеника и Берушице налази се развалина од једне огромне куле, коју мјештани зову: „Кула кнеза Владиславића“.

Гачани се живо сјећају породице Владиславића, те о истој причају да је између најзнатнијих породица цијелога Гацка од времена српског царства до њихова исељења у Русији — најзнатније мјесто заузимала. Од породице Владиславића вазда су били кнежеви и други племенски главари, који су Гацком владали. А веле, као што и сама кула свједочи, да су становали између Берушице и Јасеника, а оба ова села и село Врба били су њихови спахилуци. Ова породица као што је имала властеоско право за вријеме српског самосталног управљања, исто је право задржала до свога боравка у Гацку. Ово властеоско право племена Владиславића било је три у оку Ченгићима, који су имали право пашалука гатачког. Ченгићи су на сваки начин гледали, да како доскоче Владислављевићима, те да им пред народом убију углед, а њихова добра присвоје себи. Једном на тајни начин се Ченгићи одлуче, скупе војску да ударе на Владиславиће, али знајући за ову тајну Хасанбеговићи, а имајући пријатељство са кућом Владиславића одмах им јаве за намјеру Ченгића, те Владиславићи за вријеме пребјегну у Црну Гору, а отаџен у Русији, гдје се и данас та славна породица налази заузимајући високе положаје у држави.

Као што су Владислављевићи у Херцеговини посједовали властеоску титулу, — за храброст и пристојно држање у сваком погледу руски император подијели им грофску титулу, коју и данас прави нашљедни потомци Владислављевића у Русији с правом уживају.

Кад су Владислављевићи у Црну Гору пребјегли, остане једна трудна невјеста Владислављевића, која бијаше у род отишла, те послје роди сина, које му дадоше име Вукан, те пошто је ова невјеста у роду остала, Вуканови потомци се прозову „Вукановићи“ и то је данашње племе Вукановића.¹⁾

Да ли су се Владиславићи осветили Ченгићима?

Српско исламска породица у Гацку Хасанбеговићи причају о томе овако: у почетку XIX вијека, када су Турци на Озију ударили, заробеше руски војници, под управом генерала Владислављевића једно одјелење турске војске, међу којима се и

¹⁾ Грђић „Из народа о народу“ стр. 23.

босанско-херцеговачке спахије налажаху. Ђенерал Владисављевић знајући да је заробио и Херцеговце, пушта телала у војску, да се сваки Хасанбеговић из Херцеговине пријави код ђенерала Сјутри дан се ђенералу пријави 7 Хасанбеговића, те од ђенерала добише велике дарове и бише својој кући на слободу отправљени.

Сјутри дан ђенерал опет пушта телала, ко је Ченгић нека се пријави. Бегови мислећи, да ће добити дарове као и Хасанбеговићи, пријави их се 70., али мјесто дарова добише сабље иза врата.

Ето тако се племе Владислављевића осветило племену Ченгића.

Очигледан доказ, да Србин ма гдје се находио и ма какав положај заузимао, опет се сјећа своје домовине и роднога свога мјеста и жели му притећи у помоћ морално и материјално. Следујући томе и наш земљак Матија Владиславић, у знак благодарности и сјећања своје домовине, купио је књигу „Театронъ“ предавши га јереју Божу Милинковићу-Басовићу (који се можда тада бавио у Русији, ради сабирања прилога за херцеговачке цркве и манастире) Гачавину, да га по увиђавности приложи једном херцеговачком манастиру.

Да је Милинковић-Басовић ову књигу приложио манастиру Добрићеву, посвједочиће писмени ретци, који се протежу из под редака грофа Матије Владиславића. Ове је ретке (као што при крају записа пише) писао бивши добрићевски калуђер Филотије Стевановић, Гачанин родом. Сигурно је пок. о. Филотије ове ретке забиљежио, када је од Милинковића књигу примио.

Ови запис гласи: Сија книга глаголема Театронъ приложи Христов раб8 свещео ереји Божо Милинковић-Басовичъ ва монастирѣ зовом добрићево еже естъ храмъ заведение пресветей Богородице свще ва ерцег. вина близѣ требина на слѣжбѣз. .... а а ащебѣ тко отемилъ о свете цркве дамѣ свпаруица сща нвтором8 пришествию гда нашего Ис8 Христа месеца и јулија — гѣ васарајевие год 1761. лета дрѣд иворѣчие оц8 Филаѣею ермона Добрићевц8 Стефанович8 сихъ рѣч8. . гвер. . ариву одь племена гатајскога (биће ваьда: гатачкога) наие црничкеѣ трѣдивши се обреть книг8 сию и село и се. . жбе се ди и подписа рѣкою грешною и юлија гѣ васарево и бихѣ началникѣ дае цркве ваведенске г г. .... дрѣд — 1761. X Филоѣей рѣкою своєю.“

Ови пошљедни запис вриједи тим више, што нам открива име једнога блажене памети сабрата све свете обитељи, који се старао о бољитку и напретку овога манастира прикупљајући

прилоге за ову св. обитељ. Дај Боже да се и садашње браство угледа на бившу блажене памети своју сабраћу, као: Филотија Бошковића и Филотија Стевановића, те да ову св. обитељ унаприједи и да јој првобитну сјајност и углед установе.

Оволико за сада о племену Владиславића, а ако који шта више зна молим га, да на јавност изнесе, јер ће тијем учинити услугу српској књижевности, а писца ових редака задужити, да му од срца благодари.

Мат. Добрићев, на Духове 1900.

НАШИ НОВИ УЏБЕНИЦИ.

(Поводом једног приказа у „Просвјетном Гласнику.“

До ту скоро наше основне школе служиле су се са странијем уџбеницима. И ако су сви уџбеници били *српски* написани, и ако су уређени били за тамошње *српске* осн. школе, опет за нас, као Срба, и за наше школе, као српске, нијесу могли послужити и потпуно извршити; они су само могли дати учитељу појам о предмету и показати му правац рада. Непотпуност овијех уџбеника за наше школе врло је јасна: *прво*, они су написани били нарјечјем источнијем, које, ето, има неке разлике од нашег јужног; *друго*, у њима је стајало много и много разнијех имена и назива, који су били непојмљиви не само ђаку, него чак и учитељу, јер код нас за исте ствари постоје сасвијем друкчија имена; *треће*, према педагошко-дидактичком правилу у многијем од тијех уџбеника потанко се је описивала ближња околина, сусједни догађаји и т. д., што за нас има сасвијем споредну важност, и *четврто*, ово наметаће странијех уџбеника, са економске стране, наносило нам је штету, пошто ми имамо нашу држ. штампарију, која је могла подмиривати штапом све школске потрбе. Осим овијех могло би се поређати још доста узрока, који су нам стране уџбенике све више отуђивали и из наше употребе истискивали, а побуђивали нас, да радимо, како бисмо имали домаће уџбенике.

Добро се сјећамо, кад је Њ. В. Господар на учитељској скупштини 1888. г. затражио од просвјетне власти, да му поднесе све уџбенике, који се употребљавају у осн. школама, и

том приликом изразио жељу, да наше школе добију нове домаће уџбенике, који ће бити удешени према нашијем приликама. Лица, којима је то стављено у задатак, ништа не учинише. Покојни Павловић написа и правила за школску комисију, која се тек после његове смрти саставила од другијех лица, по заповијести Његовог Височанства Господара, и која и данас ради веома усрдно и савјесно, а не алкаво, као што се изразио неовибљни приказивач у онако у овибљном листу, као што је „Просвјетни Гласник“. Школској Комисији стављено је у дужност, да прегледа и оцијени све уџбенике (а и друге школ. књиге), који би јој од нашијех писаца на преглед дошли. Шк. Комисија је састављена од првијех просвјетнијех лица у држави, од којијех се с правом могао повољан исход ишчекивати — као што се нијесмо ни преварили, и ако им је ово била споредна дужност, поред још многијех званичнијех послова.

Почетак рада Шк. Комисије отежан је био веома и споро је хватао коријена, а ево зашто:

Први овибљни почетак осн. школа у Црној Гори пада за вријеме владе данашњег нашег срећног Господара, после ратне 1862. г.; тада су, увиђајући се пријека потреба основног образовања, уведене школе по свијем већијем мјестима Црне Горе. Но тадашње школско образовање наше младежи било је биједно; оно се је оснивало на изучавању Снекијех предмета, као читање српског и словенског, писање и нешто рачуна. Све то није могло подмирити потребу, за то се с временом уведоше разне реформе, које кроз 30 година преустројише наше школе и поставише их на здрави темељ, с којег данас стално напредују. Недашњи наши учитељи нијесу били позвани за свој посао; то су вам, осим неколицине, били ђаци из основнијех школа, који су, по невољи, бирани били, да школују друге и уче их ономе, што они знаду, дакле, ономе, што су они од свога учитеља научили. Можда би се неко нашао, ко би ово и овакво прво наше школско образовање покудио; но ми у овоме видимо нешто сваке хвале достојно, видимо неоодољиву тежњу за науком, а та тежња је и проузроковала, да су наши први наставници били бирани из своје средине, само ако су међу осталијема предњачили писменошћу својом и рачунањем. После прве цетињске богословије ми смо се снабдјели са већијем бројем ваљанијех и колико толик спремнијех учитеља; но и опет нијесу се могли истиснути сви пређашњи, а по спреми неспремни учитељи, пошто овијех првијех није био довољан број. Тако се и до данашњег дана међу црногорскијем учитељ-

ством налази по који са недовољном шк. спремом, но не са недовољном практичком спремом, јер они то стекоше кроз дуги низ година свога учитељског рада. Гимназија цетињска и богословско учитељска школа дадоше нам највећи број ваљанијех и спремнијех учитеља. Отуда је јасно, да је црногорско учитељство тек у потоње вријеме, за прошле десетак година, коракнуло напријед са шк. својом спремом; с тога и рад Шк. Комисије није могао одмах бити видан и напредан, јер није могао бити потпомогнут учитељима, докле год се освијесте и осјете потребе у својијем уџбеницима.

Но и ако Шк. Комисија није, Бог зна, имала каква велика рада у почетку своје, спет није престала настојавати и истрајно радити, очекујући дан, када ће самосвијест народнијех учитеља сазрети и повољан плод донијети. Што је чекала, то је и дочекала; наши ваљанији радници на пољу школске књижевности појавише се са својијема радовима, као неуморне пчелице са пунијем кошницама меда, те данас и Шк. Комисија и Држ. Штампарија имају пуне руке посла, прва са прегледивањем и оцјењивањем новијех, а домаћијех шк. уџбеника, а друга са штампавањем и прештампавањем њиховијем. Заиста, ово је хвале достојно, и надамо се, да ће донијети корисне и за народно образовање пробитачне додјелне.

Да бисмо се мало боље разумјели, осврнућемо се часом натраг. Кад су се наше школе служиле искључиво са странијем уџбеницима, просвјетна власт старала се је, да колико толико допуни недостатке са наставнијем планом, дакле, са програмом наставне грађе. С почетка је овај програм био узак, и више се ослањао на учитељску увиђавност; доцније, видећи, да не одговара циљу своје, био је преустројен и проширен. Но и опет није био потпун, с тога се је неколика пута допуњао и исправљао. Најпослије 1895 г. буде наст. план стално реформисан и према нашијем приликама уређен. То је учињено с тога, што се тада почеше код нас појављивати радници на пољу школске књижевности, па да не би забасали и попут туђијех или нашијех старијех настав. планова удесили своје нове уџбенике. Ова реформа је и пала у најпотребније вријеме; да је затрајала, можда би некојем раднику штету нанијела; а овако је не само потрефила у своје вријеме, него је чак и припомогла онијема, који су вољни и спремни били радити, и показала им пут и правац, којег им се треба држати.

Биоградски „Просвјетни Гласник,“ орган министарства просвјете, у овогодишњој свесци за мај износи на приказ некоје

наше школске уџбенике, и пропраћа свој приказ са убједљивијем тврђењем, да су то *пријеписи* некијех њиховијех књижица. Ми нећемо о томе водити полемику, јер не снаходимо за потребу, само ћемо укратко доказати, да наши уџбеници, баш они, који су на приказ изнесени, нијесу пријеписи, него према нашем наст. плану написани. Прије свега, није нам никаква срамота изјавити, да смо се у многоне туђијем служили, док смо то туђе, или боље рећи страном, на своје дебло накалемили, јер знамо, да се човјек учи од човјека, племе од племена, а народ од народа. Свачија образованост има свога почетка, па се чак и то зна, од кога ју је ко примио. Нити је гријех нити заворно послужити се туђијем умнијем добром, само ако то служи на нашу корист, а ономе, чија је својина или гдје је коријена ухватило, ни на какву штету.

Разумије се, наш наст. план није из прста испосан, нити готов из главе извађен, него је према плановима странијех напреднијех држава удешен за наше школе према нашијем приликама. Част је народу, а и поуздан му је напредак, када се у сваком подухвату угледа на друге, од себе напредније; за то смо се и ми угледали на друге, јер се само тако можемо надати повољној последици. Ми се ка томе нијесмо преварили, нити држимо, да може бити икога, ко би нам за ово разложито могао пребацити.

Сад настаје питање: како су се морали писати уџбеници за наше школе, чега се имао писац придржавати и на кога се угледати? На ово ћемо одговорити у краткијем потезима.

Педагошко-дидактичка правила захтјевају, да се уџбеници за школе, па биле основне или средње, морају писати онако, како ће најбоље одговорити захтјевима нашијех природнијех прилика, које нијесмо у стању свакад удешавати према својијем потребама, него потребе своје према њима. Да би се ови захтјеви што потпуније испунити могли, прво, уџбеници морају бити написани лакијем стилем, стилем и језиком, који ће и за дјецу и за народ бити, без коментара, врло разумљив; треба да су написани онако, како ће за дјецу бити најпријемљивији; друго, имају бити удешени према стању нашијех прилика, према нама и стварима, које с нама стоје у посредној или непосредној вези; дакле, тамо се имају описивати ствари, које су за нас од веће важности, па онда даље редом постепена проучавања, т. ј. ми треба да будемо средиште, које морамо најприје темељито упознати, па тек онда напријед поћи и проучити ширу околину, која за нас има какве важности; и треће,

морамо вмати у виду почетак развитка наше народне просвјете, с тога и текст излагања ове ствари не смије бити такав, да се коси са овом моћи народног схваћања; када се каквоћа уџбеника не би слагала са степеном народног развитка, када ово двоје не би у хармонији постојало, не бисмо се могли надати повољном успјеху од нашега рада. У главном, писац при писању уџбеника морао се је овијех правила држати, те тако удесити уџбеник за наше основне школе; само тако могао је одговорити позиву своје и постићи циљ, којему треба да теже сви наши просвјетни радници и на књизи и у школи.

А шта да речемо о томе: на кога се мора писац угледати? Нема сумње, да се сви писци уџбеника, нарочито за ниже и средње школе, угледају на овога или онога писца, на овај или онај уџбеник, који је о истом или сличном предмету прије тога изишао. Зар се може приговорити таквијем покушајима? Ми бисмо били противни ономе, ко би хтио нешто за обуку дјеце написати и силом им га наметнути, кад не би узимао у обзир ранија издања о истој или сличној ствари. Зар се може једно такво дјело ваљано написати и зар се морају тако писати уџбеници? Госп. приказивач у „Пр. Гласнику“ хтио би ваљано да су наши нови уџбеници написани тако, без да су нам суртом брзду преслужили ранији српски и други уџбеници; но ми знамо и тврдо смо увјерени, да би такви уџбеници, па били и у просвијећенијој држави израђени, мршави и недовољни били. Само такви уџбеници бивају добри, потпуни и ваљани за употребу, када у себе примају из ранијих уџбеника све оно, што је практиком као ваљано доказано, а истурају из себе оно, што је опет као непотребно. Тијем радом и таквијем угледањем и дотјеривањем постизавају се ваљани уџбеници, па, наравна ствар, и повољан успјех. Отуда долази, да није никаква погрјешка или књижевна злоупотреба угледати се на пређашње уџбенике и њихове писце, па чак и преписати понешто, што се љепше рећи не може, него, напротив, грдна је погрјешка ослањати се на своју уображену моћ, која чешће пута повуче за собом читаву поворку рђавијех пошљедица.

„Пр. Гласник,“ као званични орган министарства просвјете, није требао да донесе онакву биљешку о Школ. Комисији и о новијем нашијем уџбеницима, Историји српског народа и Позњавању и његовању човјечијег тијела, пошто он то није у стању ничим доказати, да су то „чисти пријеписи“ овог или оног њиховог, или чијег било, уџбеника. Онај тенденциозни приказ ни мало не личи на критично приказивање, док о самој

суштини нашијех уџбеника не рече ништа; критика мора и унутрашње расматрати ствар, а не само спољашње; треба знати, да се под спољашњом формом може крити свакојака унутрашњост, која с овом може и у опреци стојати. Критика је позвана, да поправља суштину, а не само форму; она ће само тако допринијети стварне користи српској књизи. Зар може о једном тјелесном уду или животној радњи друкчије писати један књижевни радник, него ли што о томе пише један доктор медицине? Зар је оно пријепис, што неко напише о глави и њеној подјели онако или слично ономе, што је о томе љекар написао, умећући своје рефлексије и удешавајући то за своје прилике? Када би то био пријепис, онда би био пријепис и оно љекарево, јер га ни он није из лимунове коре исциједио, но га чуо и нашао написана са истом подјелом; и онда, Бог зна, куд бисмо допрли, када бисмо тражили томе краја! Тенденциозни приказивач је, ваљда, хтио, да ми наше уџбенике пишемо само из своје главе, без угледања на икога, с тога сасвијем безобзирно истиче мане нашијех писаца на пољу шк. књижевности, говорећи, да су то пријеписи с овог или оног њиховог уџбеника, док о каквоћи њиховој за школ. употребу не рече ни једна ријеч. И овамо неће да зна, да су и њихови уџбеници то исто.

Оваква замијерања неће нас ни најмање споплашити, него ћемо и даље ићи путем предузетијем, знајући, да овакав рад не само да није за осуду, него напротив за похвалу, јер доноси за нас врло корисне пошљедице, доноси епохални преокрет у нашој народној просвјети, доноси очевидни напредак нашем народу. Нећемо прећерати, ако речемо и тврдимо, да ће наши домаћи уџбеници учинити нашу народну просвјету самосталном, неодвисном од другијех, који би хтјели, да нам своју намећу. Кроз дуги низ година ми смо се чували непотребне туђинштине и трулежи просвјетне, те смо данас, на прагу наше народне просвјете, здрави, једри и снажни и тијелом и душом, с тога се можемо надати, да ће и просвјета наша бити здрава и спасоносна по наш мили народ. Ми смо на скели били и имали смо врата, кроз која је код нас могла ући западна просвјета па, чак, она нам је и силом пријетила, да ће продрити, али наше непобједно стијење није хтјело знати за њу, него ју је непробојнијем грудима јуначки одбијало. Та самосвијест и помогла је спасу наше вјере и народности, као и непрекидном самосталном животу, и, уз ратоборност нашу, спречавала је навалу двају опаснијех непријатеља са

два противна правца, навалу оружане силе са истока и навалу за нас штетне културе са запада. Завршујући ријеч о овоме увјерени смо да приказивач са субјективнијем погледима ничим не може своје тврђење доказати; а ако је то у стању учинити, нека не буде сухопаран, већ нека цитира „став по став“, као што у приказу рече, и онда ћемо признати погрешку своју; ако то није у стању учинити, боље да није ни гласа од себе давао, јер је онда јасно, да је тијем само хтио наш родољубиви и поштени рад у сумњу бацити.

Колико је приказивач објективан, најбоље се види гдје говори о Историји српског народа, за коју рече, да је прости пријепис појединијех одјељака Јовићеве историје. Као што сами писци у спроводном писму Школ. Комисији кажу опћи дио српске историје написали су поглавито по Јовићу, а посебни, историју Црне Горе, о којој у Јовићевој историји готово *ни ријечи* нема, написали су самостално, о чему приказивач ништа не каже, не истиче ни врлине ни мане.

Наше основне школе данас су снабђевене са великијем бројем домаћијех уџбеника; тако већ се употребљују: српски буквар, читанке за I., II., III. и IV. р., земљопис Црне Горе, историја српска за III. и IV. р., рачуница за I. р., позивавање и његовање човјечјег тијела за I., II., III. и IV. и катихизис за III. и IV. р.; за употребу су готове рачуница за II. р., приповијетке старога завјета за II. р. и приповијетке новога завјета за IV. р., и геометрија за III. и IV. р.; у штампи се налазе рачунице за III. и IV., а на оцјени код Шк. Комисије: српска граматика, природопис за IV. р. и општи земљопис за IV. р. Овдје не спомињемо уџбенике за наше средње и стручне школе. Из овога се види, да ће кроз кратко вријеме наше школе бити снабђевене домаћијем уџбеницима, а с коликом вољом наши просвјетни радници раде на њима, види се по томе, што су већи дио уџбеника по двојица заједно радили, само да се што прије, потпуније и правилније напишу, и што су се по неколика радника такмачили у писању једнијех истијех уџбеника, па који при оцјени претегне.

Најбоље се може видјети, како је радила наша Школска Комисија, кад се напомене, да прије 7—8 година нијесмо имали *ни једне* своје школске књиге. Нећемо рећи, да су наши уџбеници у свему оригинално написани, али без хвалисања можемо тврдити, да је почетак изврстан, и смијемо се надати, да ће у будуће изврснији бити, када се практичнијем радом увиде мане њихове. Главно Школско Надзорништво издало је подавно

наредбу на све учитеље, у којој се износи важност ваљано уређених уџбеника, па им се напомиње, да сваки, који што примијети у којему уџбенику, спроведе своје примједбе њему, а оно ће писцу, који ће то идућег издања узети у обзир и, ако буде умјесно, исправити или допунити. Када би се овоме позиву учитељи својски одазвали, онда би се најповољнији успјех постигао, и ми би имали изврсне уџбенике. Једно наше учитељско удружење, на име „Учитељско удружење Ријечке нахије“ ставило је себи у задатак, да на својим сједницама реферише поједине уџбенике; оно је то почело и у дјело приводити; реферисало је Српску историју и тај се реферат штампа у нашој „Просвјети“. Желимо, да у овом подухвату устраје, вјерујући, да ће такав рад и стварне користи донијети, само би добро било, да у овоме послу не буде осамљено, него да га и остала удружења потпомогну.

Са прегнућем, вољом и заједничкијем сложнијем радом можемо се надати, да ће наш општи рад уродити благотворнијем плодом и по нас, и по подмладак, и по наш мили народ.

Ап. Ј.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

О Д З И В И С В Е Ш Т Е Н И Ч Е С Т В А

приликом проглашења закона о уређењу свештеничког стања.

Ваше Високопреосвештенство

Милостиви Архиепископу!

Глас, да је неуморним трудом и заузимљивом брижљавошћу Вашом пројект закона о свјештеничким платама, највишим одобрењем, свагда очински односећи се благонаклоњености и богато дарежљиве милости Њ. Височанства Узвишеног нашег Господара Књаза Николе I., ступио на животну снагу, са осјећајима најпривржвије оданости и највеће синовске благодарности, радосном милином потресао је срца наша, да ипак немамо довољно израза за оно, што осјећамо и гајимо, у понизно вјернијем срцима нашим према Њ. Височанству Оцу Господару нашем.

Кад предочимо себи оне многоврсне тешкоће наше, с гледишта материјалног положаја нашег, и оне разне несугласице

између нас и духовног стада нашег, које мање више сви ми то из искуства добро познајемо, — можемо са најтврђим увјерењем признати, да је поред многих и корисних установа у славној нам домовини, бригом узвишеног нам Господара, и ово један епохални догађај, на корист и побољшање свјештенства црногорског, које је до сада у опште, борећи се са многим незгодама, вршило своју свету, тешку и многоодговорну службу Богу, народу и Господару, вјерно и предано: дјелом, ријечју, примјером и савјетом. Побољшање нашег материјалног положаја побољшаће и наш морални углед у вршењу свете нам дужности наше, што нас и загријева, да се и по сад, — са још већом љубављу, још већим пожртвовањем, — односимо св. матери цркви и духовном повјереном нам стаду Христовом, с чиме ћемо још боље одговорити моћи оној свијетлој висини, која овом светом чину и доликује, — а с чиме ћемо још боље зајемчити напредак овоземне среће и користи драгој нам домовини, а спасење и блаженство у загробном животу нашем.

Обрадовани овим гласом, у ком, као и до сад, јасно видимо изражену висину благонаклоњене душе, најоданије и најпримјерније религиозности и високог моралног карактера нашег Узвишеног Господара, не смо могли одољти, а да не дамо и видљива израза нашим осјећајима, који нам сада још већма душу испуњавају.

Па, као служитељи Дома Господњег, на које се излила милост Њ. Височанства Господара и Књ. Николе I. са кољенопреклоњеном побожношћу и из дубине најоданије Му душе, приносимо и приносићемо свагда и у сваком часу пред престо нашег благог Спаситеља наше топле молитве, да нам Га на срећу и корист нашу, на дику и узданицу цијелог Српства дуго и за много поживи и сачува; а да нам његов драцјени живот и по сада, као свакад до сад, буде:

Најмилостивији Отац, Најпреведнији Судија, најревностији радник наше среће, народне слоге, слободе, правде и просвјете, и најодушевљенији борац и заштитник за нас и за све оне — који сваког часа жељно очекују да их испод његова гордог Ловћена сунчани сјајни зраци обасјају.

Сви изрази и све изјаве наше вруће благодарности, коју морамо дуговати Њ. Височанству Господару, ипак су блиједа слика од онога, — што нам срце осјећа, а душа жели, за чиј ћемо живот бити готови и кап потоњу крви своје дати, као за Онога, који то ни за нас не жали.

Испуњени оваквим осјећајима, а задахнути најсветијом љубављу, оданошћу и пожртвовањем. молимо Ваше Високопреосвештенство, ком такође вјечно признање и благодарност дугујемо, да Ви будете вјеран тумач наших осјећаја и вјечне благодарности пред Њ. Височанством Господаром, коме на посљедку из најприврженијих побуда одане му душе наше кличемо: **Живио нам наш добри Отац и Господар Књаз Никола I. Живио!**

С надом да ће Ваше Високопреосвештенство милостиво се одазвати овој пријекој жељи и необходимо потребној молби нашој остају покорни Вам:

Шавник, 25 Марта 1900 год.

поп *Алекса Жугић*; поп *Јован Жугић*; поп *Јован Головић*; поп *Михаило Л. Буровић*; поп *Лука Буровић*; поп *Лазар Дедеић*; поп *Милосав Томић*

Ваше Високопреосвештенство

Премилоштиви Архиепископу!

Добивши ове нове за цркву и свештенство врло значајне и жељно дочекане установе, 12 овог мјесеца, скуписмо се свештеници овог назиратељства у цркви Градачкој, пуни весеља и радости, скупа држасмо благ дареније за здравље и дуги живот Његовог Височанства нашег премилоштивога Господара Књаза Николе и Његовог Узвишеног Дома.

Пуни благодарности — Вама и Књ. министру просвјете и црквених послова г. војводи Симу Поповићу, на Ваша заузимања и неуморном раду и труду на овом новом пројекту, и обећавајући се тачно извршивати дужности црквене по Вашој жељи, које су Богу угодне, а народу корисне, остајемо благодарни Вам на вијек.

Ораси, 13 марта 1900 год.

У име свештенства љешанског
поп *Мило Пејовић.*

Његовом Високопреосвештенству

Госп. Митрополиту Митрофану

Цетиње.

Божји је промисао Вас духом узвишену особу уздигао на црногорски архијерејски трон, те провиђујуће Свемогућег укријепило Вас је да пренесете све тешкоће и неприлике, те да пре-

породите стање црногорског свештенства са пројектом свештеничког уређења, уздигнувши га на потпуну духовну висину. Окупљено свештенство ове нахије на Ивановом граду Ободу у Храму св. Николе моли Бога за драгоцену здравље Његовог Височанства, који је благоизволио одобрити закон о нашим платама, са чиме је нас обасуо највећом владалачком милошћу. Молимо се Богу за Ваше здравље општељубљени и врли Архипастору, да нам дуго поживиш на корист свете православне цркве. У исто вријеме молимо, да изволите примити нашу најдубљу синовљу одавост и признање за неуморни труд, којим сте овјековјечили Ваше име, које ће историја цркве златним словима забиљежити, које Вам ми једнодушно честитамо. —

Најпознатије свештенство Ријечке Нахије.

Ваше Високопреосвештенство

Најмилостивији Архипастору!

Сматрам себе срећним, кад ми је пало у дио, да могу са највећом љубављу изразити моја највећа осјећања благодарности Вашој Светости и Њ. Министру Просвјете г. Војводи Симу Поповићу на дугогодишњем великом труду и раду Вашем.

Честитам успјех постигнућа нове епархијалне организације, којом је подигнут углед свештенички. Сврха, коју сте постигли, и у ширим државама вјековима се постизава, а свештенству сте отресли велику прашину, која је на нас падала.

Не само ми но и сви потоњи иза нас имаћемо ваше име у историји цркве уписано златним словима, а како је у срцима нашим велико трептање радости, кад се помисли или изговори Ваше име, то не могу имати довољно ријечи, које бих прибрао, да могу њима показати, колика радост обухвата цијело свештенство и живља снага морала, до молити Бога да Вам даде здравље, како ћете дуги низ година са тог св. Престола слати веселе и свијетле окружнице.

Законом о уређењу свештеничкијех плата, који је са одобрењем Њ. В. Срећновладајућега Господара стао на снагу, пружена нам је прилика, да можемо одговорати својима светима дужностима, а указата превелика милост Њ. В. Господара, коју са страхопоштовањем гајићемо у нашим срцима до конца живота. Уз тврдо моје обећање, да ћу повјерену ми службу тачно, савјесно и ревносно даље вршити на потпуно

задовољство Вашег Високопреосвештенства, молим преблагот Бога за срећно, многљетно и спасоносно здравље Њ. В. Господара, цијелог Владајућег Дома и Вашег Високопреосвештенства.

Сошонићи, 8 марта 1900.

Љубећи свету десницу, најпонизнији свештеник Буковички
Сава Вукосавовић.

К Ч Л А Н К У

„СВЕШТЕНИК - УЧИТЕЉ И СВЕШТЕНИК ВЈЕРОУЧИТЕЉ...“

Често ћете се у књижевности срести с нечим, што је написано само тек да се пише. Ми мислимо, да је такав и чланчић, чији наслов горе исписасмо, а који је написао г. *Миша Вукић*, те штампао у јулској св. сци „Просвјете“ од ове године. Можда ће неко рећи, да ту има још нека тенденција, која би читаоцима била уочљивија, да је поштовани писац под саставом, поред свог имена додао атрибуте: „свештеник и учитељ“.

Чим смо рекли да је ово написано „само да се пише“ тим смо и потврдили, да се на овако што и не би требало обраћати — не би га требало критиковати, али знајући да је ћутање знак одобравања, а при том видећи, да је поменути чланком доста јако дирнут један сталез јавних радника, кље би требало поштовати, а не овако их вријеђати, те се ријешисмо врло у кратко пропратити рад г. Вукића, не упуштајући се дубље у расправљање овог озбиљног питања, које г. Вукић само напомиње, а којег се с научне стране није нигдје ни дотакао, ма да у чланку вели: „Послије довољно теорије и опита намјеран сам.“ и т. д. и за тијем: „... него ћу говорити о педагогичној користи, коју приноси свештеник-учитељ..“

Овим чланком г. Вукић агитује, да се дође до тога, да се свештеницима поред њихове свештеничке дужности даде и учитељска, а што је главније, да се редовним учитељима одузме предмет вјеронаука и да се предавање ове у основној школи појери свештеницима, јер по г. Вукићу обичан учитељ може дати дјеци знање из појединих предмета, али васпитање не колико свештеник! Ово је диван комплименат за оне који се баш цијелог свог вијска муче, да не буду „школски мајстори“, већ

прави васпитачи, и којима је лозинка: **не познајем наставу, која не васпитава.**

Разлог на основу којег г. Вукић тврди, да ће свештеник посредством вјеронауке боље васпитати но учитељ „мирјанин“ јесте тај, што свештеника уздиже његов положај у народу, и то му је „педагогички“ разлог. Према свом положају на тај начин свештеник би био најдостојнији, да буде у народу и капетан и командир и т. д. јер ту је ауторитет, а спрема и могућност вршења разноврсних послова не узимају се у обзир!

А дивна вам је и она аналогија, гдје се сравањује поп са Књазом, а обичан учитељ са министром, па се вели, да као што боље слушамо Књаза но министра, исто тако слушаће се боље свештеник-учитељ но обичан учитељ, „у толико у колико је боља и важнија душа од тијела“. Боже, да чудне логике!!

Учитељ се слуша, па он био или не био свештеник, ако је учитељ у пуном смислу, а васпитање ће се преко наставе добити не зато, што онај, који наставља има мантију или не, већ само онда, *ако та настава одговара етичко-психолошким принципима, који су научна истина, и којих се педагогика строго држи.* Васпитати пак не значи дојерати неког силом ауторитета, да мајмунише својим понашањем, већ то значи *наставом му створити круг мисли, који је круг основ јакој и дошљедној моралној вољи, а ова опет услов моралној карактерности,* а такав круг мисли може код васпитаника преко *наставе* створити свако, ко је за то спреман, па био он учитељ-поп или обичан учитељ. — Што се тиче угледа у околини, тијем угледом треба да свијетли учитељ као ико, ако је онакав какав би требало да буде, а наравно у сваком житу има кукоља, па и свештеници, дај боже, да се од овог могу изузети!

Дакле учитељ као васпитач може бити и онај, који се за то спремио и спрема се непрестано; али баш да неко буде спреман и да се у спреми може усавршавати зависи од извјесних околности. Неко се спремао за свештеника и он није био у таким околностима, да се потанко упозна са педагогом, као ни онај, који се зарана спремао за учитеља, што не може бити посвећен у детаље теологије. Ну рецимо, да један учитељ и један поп имађаху по свршетку школе једну исту спрему, смију ли они, да се доцније не размимоиђу? Они не смију „много хтјели много започели“, већ се сваки за свој будући посао мора усавршавати — наравно не апсолутно једнострано. Овако мора бити, ако хоћемо да будемо на свом мјесту, јер „ко хоће да на два хата јаше од једном, веће ни на

једног.“ Ми чак тврдимо и то, да један најбоље спреман васпитач свештеник не може у исто вријеме бити и добар учитељ и добар парох, јер не може избјећи, да не побораваља понешто из једне струке, ако се у другој усавршава, а бити специјалиста у обје — неприродно је. — Много даље иде г. Вукић, кад вели да треба отргнути вјеронауку -- то најважније васпитно средство — из руку учитеља, људи мање више педагога, а дати га људима, који — уопште узевши — немају никакве васпитачке спреме, па ма у својој струци имали спремну и најбољу!... Ми нећемо, да дјецу уводимо у дубину богословског знања, *већ хоћемо да их zgodним начином доведемо до морално-религијских начела*, а тога начина не зна онај, који није посвећен у педагогику и који није искључиво њој живот посветио.

И чисто с практичне стране г. Вукићево мишљење није добро. Не може се бити добар у парохији и добар у школи, а то је подавно увидјела старија власт црногорских школа, те је још онда одузела свештеницима учитељску службу, а што су још и данас нски у тој служби, то је због оскудице у спремним учитељима, а свакако чим те оскудице нестане неће онда попови вршити двије службе. Представимо само овај случај: учитељ-поп развио предавање у школи и одједном јављају му, да му је парохијанин на самоти и треба га одмах причестити, или је на самоти некрштено новорођенче, које треба крстити. Оставља се предавање, оставља се школа, да у њој за неколико сати или по цио дан буде највећи неред. Кад се учитељ-поп тамо врати, како ли ће ватећи, а како ли ће наставити започети посао? Ту се пропало.

Г. Вукић наводи неке стране земље, у којима се практикује у смислу његова предлога. Није у свему како он каже, али има нечега од тога. Било је у томе заблуда, али се већ и тамо од њих лијече, али управо то и нијесу бале заблуде оних који се разумију у васпитавању, већ се у томе испољаваше надзор западне цркве над школ м. То дакле није разлог педагошки, већ разлог католичке цркве, која би хтјела, да држи у шкрипцу школу, који случај није у односу наше цркве и школе. У Ческој се на пр. још није успјело, да се свештеници вјероучигељи истисну из осн. школа, ма да се сматра као аксиома, да је то штета за васпитање, и не једном признали су сами чески свештеници (ако и не сви), да њихово дјеловање у школи доноси штете васпитању и признају јавно, да они не могу преко вјеронауке васпитати, као што могу учитељи, а ето ти свештеници имају факултетску спремну.

Васпитава се преко свих предмета, а особито преко оних из хуманистичке групе. међу којима вјеронаука долази на прво мјесто; одузети учитељу тај предмет значи више но у пола га разријешити од васпитачке дужности. Да настава може васпитавати, треба да наставник буде посвећен науци о васпитању, а зато му треба могућности, које не може имати један парохијални свештеник, па ако предпоставимо и да има теоријске спреме за васпитача (који сличај баш код нас није) и према томе учињети по предлогу г. Мираша Вукића значи ни више ни мање но начињети један нered у нашој школи и тим потписати смртну пресуду правом и истинском васпитању наше дјеце, а то не иде у рачун ни нашој држави ни нашој цркви.

За сада о овом оволико.¹⁾

Подгорица, августа 1900 год.

Саво П. Вулетић, учитељ.

1) Овијем није свршено питање, које је покренуо свештеник-учитељ Мираш Вукић. Као што исти г. Вулетић каже, ово је питање веома озбиљно. За то би добро било, да се још когод поврати на расправљање, онако поозбиљније, овог питања. *Прави свештеник*, само ако има довољно слободна времена, може бити врло ваљан и користан учитељ, кориснији од многог и многог учитеља, који је добио стручно учитељско образовање. Не треба сметати с ума, да је велика разлика између свештенства римо-католичког и православног: православно је свештенство саво народно. *Прави свештеник* спреман је учити и васпитавати не само одраслу чељад, но и малу дјецу. Руске синодалне школе чисто су народне школе, које народ сматра правијем школама. Ове су школе однијеле на свјетској утакмици у Паризу побједу, добивши награду мимо многе свјетске школе. Код нас свештеник-учитељ још више би користио, само кад би *хшио и имао воље* да ради и као учитељ. У много мјеста наше домовине не може се скупити довољан број дјеце, да држава може дати учитеља, а међу тим свештеник је ту, те би могао врло достојно и учитеља заступати уз малу или никакву награду.

У.

ПРЕДАВАЊЕ О ИМЕНИЦАМА.

Појам о стварима и лицима.

Показати на стб и питати: Како се зове ова ствар? — ти! — Шта је стб? — школска ствар. Кажу ти још коју ствар! — табла, столица.... Можемо ли ове ствари видјети и опипати?...

Замислите по једну животињу! — ти! — Овца. Ти! — Коњ и т. д. Сад по једну биљку!... (Објаснити шта је то биље) Ти! дуб. Ти! — Трешња, шљива и т. д. Можемо ли животиње и биљке виђети?....

Замислите по једнога човјека, којег познајете! — ти! — Петар. — Сад по једну жену! — ти! — Милка. По једно дијете! —.... Можемо ли и човјека, жену и дијете видјети? —.... Упамтите! — *Човјек, жена и дијете, зову се лица, а све друго, што не значи лице, а може се видјети и опипати, зове се ствар.*

Кога разумијемо под лицима? —... Кажите које лице! — Судија. Ти! Свештеник, учитељ и т. д. Шта разумијемо под стварима? — Све што не значи лице, а може се видјети и опипати. Ти! ти! — Поброј још коју ствар! — Поље, цвијеће, брда и т. д.

Појам о именицама ствари и лица; дефиниција.

Изговорена имена ствари и лица треба написати на табли по реду набрајања и продужити овако: поброј ствари, које смо прије поменули! — стô, столица и т. д. Сад лица! — Петар, Милка. Можемо ли видјети ово. што изговоримо? — Па да ли се може назвати лицима и стварима и ово што изговарамо? — не, већ ријечима. Зашто не може? — Зато што се лица и ствари могу видјети и опипати, а ово, што изговоримо, не можемо ни видјети ни опипати. Кад кажем: стô, столица, скамија... јесам ли изговорио ствари? — не, већ ријечи? — Шта су ове ријечи тим стварима? — имена. Шта је ово (показати књигу)? — књига. — Шта је књига? — ствар. Да ли је ствар и то, што ви изговорите? — не, већ име те ствари. Ко сједи до тебе, Петре? — Марко. Како зовемо човјека, жену и дијете једнијем именом? — лица. Да ли си ти изговорио лице? — не, него име лица. Видите, да свака ствар и свако лице има своје име, па би ли који знао казати како се зову ријечи, које показују имена лица и ствари? — Биће међу дјецом неко, да погоди; не знадне ли ниједно, то нека сам учитељ каже. Пошто је дана дефиниција, треба написати: шта су именице? — *Именице су ријечи, које показују имена лицима и стварима. Ти! ти! ти!*

Написати: Све је поље тама притиснула. Шта је оно поље, што га видимо (ако га има у близини школе)? — ствар. — А ово, што напишемо? — име те ствари. Како се друкчије зову имена? — именице. И таму тако анализирати, па и још примјера навести, док дјеца добро утубе појмове: лице, ствар и именица.

Репетиција. Кога разумијемо под лицима? — човјека, жену и дијете. Шта разумијемо под стварима?... — Шта су именице? — ријечи, које показују имена лица и ствари. Ове дефиниције треба да дјеца забележе у своје биљежнике, по којима се готово у свакој ваљаној школи данас учи.

Појам о стварнијема и мисленијема именицама.

Ко је створио овај свијет? — Бог. — Кога је Бог најпослије створио? — човјека. Од чега је створио тијело човјечије? — од земље. Чим је Бог оживио човјека? — дао му је душу. Можемо ли душу видјети и опипати? — не, само ју замисљамо. Је ли Бог створио кога прије него овај свијет? — јест анђеле. Можемо ли анђеле виђети? — не, већ и њих замисљамо. Замислите сами по једну такву ријеч, која ће бити име нечему, што се не може видјети и опипати! — Разумије се, да ће бити више дјеце, која ће наћи таквијех ријечи; али пошто је врло потребно у почетку обратити пажњу дјечију на мислене именице и разликовање исти-

јех од стварнијех, то је неопходно, да сâм учитељ наведе више таквијех ријечи.

Упамтите! Ријечи: Бог, анђео, душа и т. д. имена су представа, које не можемо видјети ни опипати, већ их само умом замишљамо, те се и имена њихова зову мислене именице.

Шта су мислене именице? — Имена представа, које се не могу видјети, него се само замишљају. Ти! ти!

Замислите по једно име мисленој представи!... — Сад по једно име лицу!... — Сад ствари!... — Који умије лијепо казати, шта су то именице? — именице су ријечи, које су имена лицима, стварима и оним, што само умом замишљамо. Ти! ти! ти! Запишите у биљежник. (Разумије се, да дјеца, којој се ово предаје, већ умију, и ако слабо, писати.)

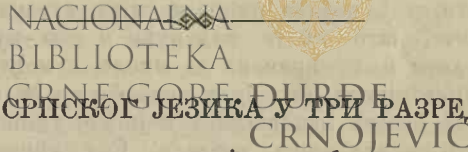
Упамтите! Лица и ствари можемо видјети и опипати, те се и имена њихова зову стварне именице, а неке представе само замишљамо, па се и имена њина зову мислене именице.

Према томе се све именице дијеле на стварне и мислене. Како се дијеле све именне?... — Чему су имена стварне!... — Чему мислене именице?... — Кажите коју стварну именицу!... — Сад коју мислену!...

Репетиција свега предавања.

У Ровцима, 1 априла 1900 год.

Секуле Добричанин, учитељ.

ПРЕДАВАЊЕ ИЗ СРПСКОГ ЈЕЗИКА У ТРИ РАЗРЕДА (I, II, III.)

У I-ом разр. о склапању слогова у ријечи и обрашмо; у II-ом р. о именицама општим и особним, а у III-ем р. о именицама стварним и мисленим.

I. р.) Како се зове ова ствар? Учит. покаже руком на ствар, за коју пита и која ће бити од једног слога. Ученици у потпуним реченицама одговарају у хору, нагласивши добро по претходном упуству учитељевом ону ријеч, која се хоће нпр. сто. Колико сте пута отворили уста, кад сте изговорили сто? — Како се зове ова ствар? Учитељ покаже на ствар, чије ће име бити од два слога. — (Клупа). Како се зове ова ствар? — Сто ли-ца — та ва-ни-ца. Колико сте пута отворили уста, кад сте рекли сто? — Клупа? Столица? — Таваница? — Шта се изговори, кад се један пут отворе уста? — (Слог.) Колико сте слога изговорили, кад сте рекли сто? — Клупа? — Столица? — Таваница? — Изговорите брзо ове ријечи: сто, клупа, столица, таваница! (Уч. покаже како ће да их изговоре.) Јесмо ли сад изговарали сваки слог по себе? — Што, дакле постаје, кад се неколико слогова саставе у једно, па се брзо изговоре? Који зна? Кажите ти! — (ријеч). Понови ти! Поновите исто сви скупа? — Још један пут! (У хоричним одговорима ђачким уч. руком даје такт, да не би било дисхармоније. Кад смо виђели, да више слогова састављено у једно дају ријеч, из чега је, дакле, састављена ријеч? Ти! ти! Ти! Из колико је слогова састављена ријеч сто? Из колико је слогова састављена ријеч клупа? — Који

је први слог? Други? — Оба у једно? (Исти поступак код ријечи столица и таваница). Овим, синтетичким начином учини се неколико покушаја, па се пријеђе на аналитичан начин. Н. пр. Реци ми једну ријеч — ти! — Расстави ту ријеч на слоге! — Кажу први слог? — Други? — Реци ми једну ријеч, која има три слога — ти! — Које је први слог — ти други? — Које је други слог — ти? Које је трећи слог — ти? — Састави сва три слога у једну ријеч — ти! итд.

Ради темељитости и разумљивости овдје се треба задржати подуже претресајући што више ријечи синтетичко-анал. и аналитичко-син. понављајући што се учило у прошлим лекцијама, пошто се овдје, у овој лекцији претпоставља знање слогова и гласова (сл. ва) и њихова конгруенција.

Мишљења сам, да је у оваквим лекцијама згодно дати нарочно по једно подуже питање, ради поштравања аперцепције и навикавања на правилан и тачан мелодични говор, као нпр. реченици: Пошто смо виђели, да више слогова састављено у једно дају ријеч, из чега је, дакле, састављена ријеч. У овој реченици треба помоћи учит. све док се хор извјешба да је може сам без по муке изговорити њу или њој сличну реченицу.

Сад учитељ даде I. р. у тему, да сваки зна наћи по што више ријечи, и сваку да зна раставити у слоге, слоге у гласове и опет саставити, а сам пријеђе на други разред.

II. р.) Први разред је већ именовао ствари, које су у школи, ви ћете ми сад именovati, т. ј. казати имена неких ствари, које имате у вашим кућама. Смислите, што имате код куће и око куће, па да ми кажете! Учитељ ће им дати мало времена да мисле, а међутим ће трећи разред опоменути на пристојност, ако буде потреба, да у сваком случају опоменуће да се занимају са својим лексијама у највећој тишини, док се он буде непосредно завимао са два нижа разреда. Сад учитељ управи озбиљан и достојан и достојанствен поглед на други разред нагласивши: Де јер — (сад сваки ученик II. р. упре свој поглед у учитеља. Ох, како је диван тај њихов поглед, пун милоте и њежности!) — Кажу ми, што имаш код куће ти — (погледавши сваког појединца у очи). Милане! — (Столица, кревет, сач, вериге, наџви, боцун...) Кажу ми што имате изван куће — ти! Јакове! — (Кокошка, крава, коњ, овца, коза...)

Како се зову те животиње? — (домаће). Како се зову они људи, који раде у пољу, на њиви? — (копач, сијач, орач...) Што су показале ријечи, које сте досад именovali? Хор — (имена ствари). Што има свака ствар? Хор: Свака ствар има своје име. Забиљежите! Кад дјеца именују ствари, које су у кући или изван ње, учитељ може и треба да поправља изговор, нагласак и ако се нађе, да коју ствар зову другаче него што је њено право име (као н. пр. маштрапа мјесто коната; жмуљ мјесто чаша — у Зупцима). Ријечи, које показују имена ствари, зову се именице. Забиљежите! Како се зову ријечи, које показују имена ствари? — ти! ти!... Шта су то именице? — ти! ти!... Како се зове ова кућа, у којој се учимо? — Како се зове свака кућа, у којој се учи? — Како се зове свако дијете, које иде у школу? — Како се зове сваки човјек који се крсти? Како се зове свака кућа, гдје хришћани иду да се Богу моле?... — Узмите латис и карту да пишете! Ријечи, које показују отишта имена свију омијех ствари, што су од једне врсте, зову се отиште именице. Н. пр. школа, кућа, табла, село, ријека, варош...

Шта су то опште именице? Кажи ти! — Понови — ти! Какве су ријечи опште именице? — Кажи коју општу именицу — ти! ти! ти! Узми па читај јутрашњу лексију, Андрија! — Причај то, што је Ан. читао, Илија! — Нађи ми коју општу именицу у чланку што је Ан. прочитао, а Ил. испречао — Вожо!...

II лексија.) Како зову твога оца? — мајку? — сестру? — кума? Како се зове ово село? — оно на западу од овог? — на исток? — јужно? Који зна име које вароши? — ти! ти! ти! — Како се зове ова ријека? — они поток? — оно брдо? — она планина? За ова питања врло је подесан одмор између часова, гдје може учитељ са згодног мјеста давати горенаведена питања, па чим се уђе у школу наставити већ започету лексију, која је намијењена другом часу. Зубачка школа врло је подесна за овај посао. Што смо, дакле, виђели из овога, што смо мало прије, кад смо били на одмору, говорили? — (Виђели смо да свака ствар има друге име). Бисмо ли могли рећи, да су ове ријечи опште именице? — А зашто? (Зато што не показују општа имена свију ствари од једне врсте.) Како то? (Тако. Свако село не зове се Зупци, свака ријека не зове се Жељезница, свака планина не зове се Суторман...) Пазите дакле: *Ријечи, које показују засебна имена појединачних ствари, зову се: особне именице*¹⁾. Забиљежите! — *Особне именице пишу се великим словом у почетку, а како се пишу у почетку опште именица. Које се ријечи зову особне именице? — Шта су то особне именице? Кажи ми коју особну именицу — ти! ти! ти!*

Узми па читај Стево! Причај, што је читао С. Милошу! — Нађи коју особну именицу у овом што је читао С., а причао М. — Марко! Нађи коју општу именицу у истом што је читао Јоване!

Сад, драга дједо, све ово, што сте на вашим листићима хартије прибиљежили лаписом, написате код куће мастилом на чисто и лијепо, па ћете ми га донијети сјутра да видим, како сте написали; а исто добро ће те научити на памет!

Наравно, да је учитељ још у почетку школ. године наредио својим ђацима, да сваки има у листовима сашивене хартије, казавши им, како треба да је та карта раскројена и сашивена и каква хартија треба да буде: за домаће радње на линијата, а за краснописе нена линијата хартија. Сад учитељ узме читанку, прочита и истумачи шљедећи чланак онијем тоном и методом, који је својствен и доступан ђацима II р. осн. школе. Исти чланак метне им у дужности, да науче добро читати и причати, као што им је он претходно показао и да у истом траже све опште и особне именице, које се у том чланку налазе.

III р.) Кажи ми коју општу именицу — ти! ти! ти!

Кажи ми коју особну именицу — ти! ти! ти!

Каква је именица љубав? Је ли општа или особна?

Кажи ми коју ствар, која се може опипати прстима? —

Кажи ми коју ствар, која се може видјети, а не може опипати! — (свјетлост, мрак, бо а...) Кажи ми коју ствар, која се не може ни видјети ни опипати, а може само тијело осјетити? (топлота, хладноћа, ваздух...) Кажи коју ствар, што се не може ни опипати, ни видјети, ни осјетити? (мирис, смрад, задах...) Кажи ми коју ствар, што се не може ни видјети, ни опипати ни осјетити, ни намирисати, а само са може чути? — пуцањ, топот, грмљавина...) Реци ми коју ствар, што се не може ни видјети, ни

¹⁾ Н. пр. Зупци, Жељезница, Градац, Тополица, Бар, Вир...

оипати, ни намирисати, ни осјетити и ни чути, а само се може на уста окусити! — (сладост, грчина...) Павите! За све оне ствари! које се могу чути, оипати, намирисати, окусити на уста, осјетити на шијело, рећи ћемо, да су то ствари, које се дају осјетити. Биљежите! Диктандо.

Диктирајући трећем разреду учитељ може по гдје које годно питање на пр. из анатомске процесје пет поменутијех чула дати првом и другом разреду, те да би их тијем пострекнуо на активну пажњу, у ком случају би могли лако пасти у апатични дријемеж, па врло лако и задријемати.

Даље диктандо: *Ријечи, које показују имена ствари, које се могу видјети или осјетити. зову се стварне именице.*

Што су то стварне именице? Кажми ми коју стварну именицу — ти! ти! ти! — Још коју — ти! ти! ти! — Реци ми опет, што су то стварне именице — ти! ти! ти!

Пошто су ствари, које се траже у горњим питањима више апстрактног карактера а тијем ђацима и мање појмљиве, него ли пак оне, што се дају видјети или оипати, то ће учитељ сам помагати у нахођењу траженијех именица.

Који би ми знао казати какву ствар, која се не може ни видјети ни осјетити? — (Бог, авђео, ђаво.) Још коју — ти!

Овдје ће одмах опазити запетост од стране ученика, јер су ово за њих крајне апстракције; за то ће учитељ сам навести неколико мисленијех именица, па ће их оставити, да сами истражују и находе (хевристички.)

Љубав је ли стварна именица? — А зашто? — мржња, гријех, милост, туга, радост, жалост, халацљивост, прождрљивост је су ли стварне именице? — А зашто?

Само у овој и у сличној колности могу се употријебити дијалектична питања, гдје не може ни под којим условом метнути друго које питање као категорично или мање потребито дисјунктивно; иначе дијалектична питања треба метнути у дно коша.

Диктандо. *Ријечи, које показују имена ствари, које се не могу ни видјети ни осјетити, а само се могу у памети замислити, зову се мислене именице.* На пр. страст, љубав, жудња, наклоност, издаја, вјерност, лукавство, превара, и т. д.

Које се ријечи зову мислене именице? — Шта су то мислене именице? Кажми ми коју мислену именицу? Још који — ти! ти!

За писмене радове и читање задатог чланка поступак је као код другог разреда. У писменој радњи треба додати, да сваки ђак трећег разреда испише по једну страну од осмине именицама стварним, а другу мисленим.

Поступак мој при читању и претресању задатог чланка одобравам из уврока: док један ученик чита, други су сви упрли сву своју пажњу на читани чланак, јер се сваки нада да ће бити питан и тако пажња свију ученика стоји у најживљој активности, док други прича остали пажљиво прате сваку ријеч, јер се нада да ће усред оног причања бити прозват да каже коју стварну именицу, онај други оп. т мислену. Овдје не може бити апатије или дријемежа. Тим је оправданији овај поступак, што је дијете већ код куће научило читати и причати задатак, а сад му треба само концентрација пажње.

Петар Мајић, учитељ зубачки.

П Р Е Д А В А Њ Е

За трећи разред.

О Соломону.

Данас ћу вам причати о једном добром и паметном израиљском цару. — О чему ћу вам причати? —

1. Ко су то били Израиљци? — По коме се они тако зову? — Које ви оно Израиљце знате? — Шта знате о Јосифу? (Дјеца кратко напомену.) Шта о Мојсију? — О којем још Израиљцу знате? — Стара ли се Бог и о нама? — Ко се још стара о нама? — А ако ко нема оца и мајке? — Ако будемо у невољи, па ма и без родитеља, ко ће нам помоћи? — Али кад ће Бог помоћи? — (Кад смо добри). — А како ће бити са онима који су рђави? — Који је оно Израиљац био рђав? — Кога је Саул тјерао? — Па је ли што могао Давиду? — Зашто не? — Какав је био Давид? — А његов Авесалом? — Да ли је Давид још којег сина имао? — Е, јесте, и тај му се звао Соломон, и о њему ћу ја сада, да вам причам — О коме ћу дакле да вам причам? —

Причаће се о Соломону.

II. а) Давид је био врло стар и надаше се, да ће скоро умријети, те дозове младог Соломона, па му рекне: „Сине, ја ћу скоро да умрем, и тебе остављам да будеш цар мјесто мене!“ Како је сад било Соломону? — Зашто му је било жао? Како би вам било, кад би вам отац рекао: хоћу да умрем? — Шта би ви онда радиле? Да — и Соломон је плакао. Ви би плакале што ће отац умријети, што га жалите; е, али Соломон ће бити цар, кад му отац умре, а то је лијепо, па је ли Соломону по мало било мило што ће отац умријети, јер док је отац био жив он није могао бити цар? — (Кушање дјечијих чуства). А ми рекосмо да је Соломон још био младић (луд) и је ли њему лако било бити цар? — Да, али отац га тјешаше па кад рече: „Оче, не умијем владати државом“, Давид му је рекао, — да ће му Бог помоћи, но да му се моли, да му даде мудрост и доброту срца. Још Давид сину рекне, да начини једну велику цркву, коју је сам Давид намислио био начинети. За тим Давид умре, а Соломон постане цар. — Која зна ово испричати? (Једна ученица исприча како је запамтила, а друге је допуњују и поправљају, ако је за то потреба; за тим понове причање још неколике ученице).

Шта смо сад научили? (Дјеца ће рећи, може бити да су научила: како је Давид умро или како је Соломон постао цар, или пак томе слично. Оно што се допадне учитељу од свега што дјеца буду изводила, напише се на табли као наслов пријеђеног одјељка).

Сад ћу вам причати, како је Соломону било послије очине смрти.

Како је некоме коме умре отац? — Шта раде дјеца кад им умру родитељи? — Је ли плакао и Соломон? — Али како му је отац рекао на кога да се нада? — Јест, Соломон се надао на Бога и молио му се — Једне ноћи, кад је Соломон спавао, јави му се Бог у сну и рекне му: „Молио си ми се, но шта хоћеш да ти учиним; што год хоћеш даћу ти“. — Шта је сад Соломон могао тражити? — Шта би ви тражиле, кад би вас Бог питао? — Шта би рђави људи и рђава дјеца тражила? — А шта

мислите, да је Соломон тражио? — Што му је оно рекао отац, кад је хтио умријети? — Да, и он је послушао оца па је Богу овако рекао: „Господе, ја сам млад и невјешт, а треба оволиким твојим народом да управљам, дај ми да будем паметан и да имам добро срце!“ — Је ли Богу мило било, кад му је ово тражио? — Бог му онда рече: „А што не тражиш да си богат“, а Соломон рече: „Ако не будем паметан и добар не треба ми ни богатство“. — Добро си рекао, рече му Бог, ја ћу ти дати мудрост те ћеш бити најпаметнији на свијету, бићеш добар, а уз то даћу ти и оно што нијеси тражио бићеш врло богат.“

Соломон је био добар и паметан владалац, царство му је било силно, одмах је начинио цркву, што му је отац наредио.

Која ће ово испричати? — (Исприча једна без поправљања, друге је допуне и поправе и најпослије њих неколико испричају).

О чему смо сад научили? — (Изведе се и на табли напише наслов пријеђеног одјељка). —

Соломон је био најмудрији човјек на свијету, и сад ћу ја вам нешто причати о његовој мудрости. Двије жене спавале у једној кући и обје имале малу ћезу у колијевкама; ноћу се једној дијете загуши и умре: Ова жена, те јој је дијете умрло, разбуди се раније, но њена другарица и кад види своје дијете мртво, извади га из колијевке и повије га у колијевку своје другарице, а другарицино живо дијете стави у своју колијевку! — Кад се она друга жена пробуди и дође над своју колијевку, види у њој мртво туђе дијете и почне тражити своје, које живо и здраво нађе у колијевци њене другарице! Она се зачуди и запита другарицу откуд код ње њено дијете, а она почне говорити, да није, него да она лаже. Мајка живог дјетета виђе да јој је дијете украдено, па пође к цару Соломону, да му се пожали. Цар дозове к себи обје жене и запита их чије је ово живо дијете. Обје су дијете присвајале. Цар се размисли, па нареди, да му донесу један нож и рече женама, да не зна чије је дијете, па пошто једна од њих неће да каже истину, он ће им дијете расјећи и подијелити. Она, те је дијете украла, пристане на Соломонов суд, а права му мајка замоли очајно цара — да не сијече дијете, већ да га да њеној другарици. — Јели цару лако сада знати чије је дијете? — По чему је он знао? —

Која ће ово испричати? — (Причање се допуну и поправи, па још неколико пута понови. За тим се изведе и напише наслов овог одјељка).

Која ће испричати све о Соломону? — (Према исписаним насловима испричају све приповијетку боље, средње, па лошије ученице).

б) Шта је радио Соломон, кад му је отац рекао, да ће умријети? — Шта би ви радиле, кад би вам отац тако рекао? — Како му је било кад је већ отац умро? — Како је дјечи без родитеља? — Но ко није заборавио Соломона? — Шта је мислио Соломон кад му се Бог јавио? — Шта би ти у том случају тражила? — Шта ти? Шта ти?

Ш и IV. Ко је узданица дјечи без родитеља? — Да није Бог пазио Соломона, би ли он могао паметно владати царством? — Да ли ви кога знате да је остао без оца? — Ко се брине о тој дјечи без родитеља? — Бог се брине о дјечи без родитеља, јер нам је он отац.¹⁾

Шта је оно Соломон тражио од Бога? — Што би рђави човјек тражио? — А шта рекосте да би ви тражиле? — Како је било боље Со-

¹⁾ Овај и сљедећи јаче подвучени ставови запишу се у ученичке биљешнице за вјеровнауку.

ломону? — Зашто? — Знате ли ви ког, да је богат, али рђав? — А знате ли ког да је сиромах, али добар и паметан? — **Боља је памет и доброта но богатство.** — А је ли Бог Соломону дао само памет и доброту срца? — Шта му је још дао? — Је ли он то тражио? — **Ко мање тражи више му се даје.** — Како би било народу Израилском, да је Соломон био само богат, а не доброга срца и паметан? — Памтите ли из историје којег рђавог владалаца? — А какав је наш Господар? — Како је најбоље народу да му је владалац? — **Народу је најбоље, да му је владалац паметан и добра срца.**

V. Има ли која међу вама, да је остала без родитеља? — Како ти је било, кад си видјела, е ће ти родитељ умријети? — Е, тако је било и Соломону. Али ко пази оне који остану без родитеља? — Ко ће да исприча оно како се Бог јавио Соломону? — Чим је он Соломон угоднио Богу? — Чим још? (црква). — Како је судио Соломон народу? — Ко ће да исприча ону причу о његовом суду? — Нека С. исприча све о Соломону. —

Вјероучитељ женске осн. школе
Ерето Поповић, парох подгорички.

Извјештај о основним школама црногорским у школској 1898—9 години.

(Саопштивање о уизвору.)

CRNOJEVIĆ

Доњоцјешивачка школа (на Богмиливићима.)

Испит је држан 9 Јуна и трајао је 7 сати. Школа је од три разреда: I, II и III. У почетку школске године уписато је дјеце: у I. раз. 8; II. 13; III. 21. — Свега 42. Испиту је присуствовало: у I. раз. 6; II. 10; III. 21. — Свега 37. Изостали су 3 ученика због сиромаштва, а 2 због болести.

Успјех показан о испиту:

Из вјеронауке:	I. раз.	II.	III.
Срп. језика:	5;	5;	5.
Слов. језика:	" "	4 ¹ / ₂ ;	" 4.
Рачуна:	" "	3 ¹ / ₂ ;	" 4.
Геометрије:	" "	4 ¹ / ₂ ;	" 4.
Земљописа:	" "	— "	" 4 ² / ₃ .
Историја:	" "	5;	" 4 ¹ / ₂ .
Чов. тијела:	" "	— "	" 5.
Природописа:	" "	5;	" 4 ³ / ₄ ;
Пјевања:	" "	— "	" 4 ¹ / ₂ .
Краснописа:	" "	5;	" 5.
Цртања:	" "	3 ¹ / ₂ ;	" 3 ¹ / ₂ ;
Гимнастике:	" "	5;	" 5.

Укупни годишњи успјех постигнут је у сва три разреда: скоро одличан (4²/₃). — Чистоћа: у све разреде 4¹/₂. — Дисциплина: у све разреде 5. Сви су предмети обрађени у довољном обиму према Наст. Плану.

Ово је приватна школа, у којој је радио ове године прив. учитељ г. Гавриле Стојковић, који је примао од Државе фиор. 50, које се даје као помоћ овој школи, а остало од ђачких родитеља, услед чега није већи дио покаћао школу, јер нијесу у стању били плаћати учитеља.

Учитељ је свршио четири разреда гимназије у Србији са врло добрим успјехом, које се види по његовој спреми и свједочанству. Он је довољно спреман, савјесан и живо предан раду, те је и дужност своју вршио достојно на углед школе, а на задовољство цијеле околине, код које је задобио потпуну љубав и повјерење. Владање му је примјерно, а понашање према народу достојно сваке похвале; труд енергичан, што свједочи његов успјех и особита издржљивост у сиромаштву, станујући у школи, због удаљености своје куће.

У односима према ученицима свуда је савјетом и поуком утицао на облагорођење њиховог срца и душе, за то је стекао најсимпатичније одзиве родитеља њиховијех, који су му скупа предали писмено увјерење за његово владање и рад, молећи, да би му Висока Просвјетна Власт дала државну плату, као и да би остао и у будуће међу њима. И заиста заслужује овај учитељ, да се уврсти у ред осталијех држ. учитеља. — Он је прошле школ. године постао за прив. учитеља у ман. Ждребанику, ђе је такође оставио лијепе симпатије међу друштвом и народом и показао ваљани успјех. — Препоручује се Високој Просвјетној Управи, да би га узела у виду. —

Како приход тако и расход ове школе нијесам могао прегледати, пошто је нарочити одбор купио порез од народа, услед грађења новог школ. здања, а тако је и расходом руковао. По протоколу и казивању мј. школ. надзорника г. официра Радојице Мирчава било је прихода, с којим је он руковао, у ове двије пошљедње школ. године, фиор. 325 53 нов. а расхода фиор. 325.75 нов. Рачун од осталог прихода и расхода налазе се код другијех одборника, који нијесу присуствовали ипиту! Протокола прихода и расхода ова школа нема, него је. мј. шк. надзорник водио рачун на обичној хартији, а вршио је ову почасну дужност с похвалом.

Опште примједбе: Колико сам могао примјетити, добро би било, кад би Просвјетна Власт послала нарочитог човјека, да учини контролу приходу и расходу ове школе, пошто је доста велики, а, као што рекох, купили су приход вишина, који су и расходом руководили без икаквијех признаница!!....

Народ Доњојешивачки оградил је ову школу по плану глав. школ. Надзорништва. Школа је заиста на лијепом мјесту и одговара свијем школ. захтјевима, тако, да може служити за углед многијех другијех, а на похвалу овог племена, само би требало још поправке изнутра, коју је готово племе поправити и потребита учила набавити, којијех још нема, само кад би добили држав. учитеља, а потреба би била, да им се да, јер био велики број ученика, такође је љубав народа за школом велика, а удаљеност од другијех школа огромна. Не добију ли држ. учитеља, принуђени су исту затворити, јер га нијесу у стању више плаћати, услед чега се није могао ни предрачун учинити за идућу школ. годину.

Ушљед наведеног предлаже се Високој Просвјетној Власти, да би овђе била од потребе државна школа и држ. учитељ, — па како она за најсходније нађе.

Школе Подгорицке.

I. Мушка.

I. разред:

Испит је држан 31 маја и трајао је $3\frac{1}{2}$ сата. Уписато дјеце у почетку школске године 65, испиту присутни били 54, 11 их је одсуствовало; 7 пресељено у друга мјеста, 2 због неспособности ослобођени од школе, 1 због болијести а 1 због непунољетства за школу.

Сва су дјеца испитана из свају предмета, а успјех показан о испиту следећи:

Из вјеронауке: 5.

„ српског језика: $4\frac{1}{2}$.

„ рачуна: 4.

„ земљописа: 4

„ човјечијег тијела: $4\frac{1}{2}$.

„ краснописа и пртања: 4.

„ пјевања цркв. и свјет.: 5.

„ гимнастике: $4\frac{1}{2}$.

„ чистоћа и ношња: $4\frac{1}{2}$.

Дисциплина: $4\frac{1}{2}$.

Укупни годишњи успјех више него врло добар ($4\frac{1}{2}$).

Рад је у овој школи отпочет 1 октобра, дневно је рађено по 5 сати. Предмети су сви доврћени према наст. плану. Држање учитељево у школи и ван школе *примјерно*. Трудолубље учитељево је *одлично*.

Учитељ дотичног разреда јест г. Ристо Марковић.

Подгорица, 5 јуна 1899.

Ревизор поп Војин Поповић.

II. разред:

Испит је држан 31 маја и трајао је $3\frac{1}{2}$ сата. Почетком школ. године било је уписано ученика 76, испиту је присуствовало 66 ученика; 9 су се преселили у друге школе, а 1 због сиромаштине напустио школу.

О испиту се показао следећи успјех:

Из вјеронауке: 4.

„ српског језика: 4.

„ словенског језика: $3\frac{3}{4}$.

„ рачуна: $4\frac{1}{4}$.

„ земљописа: $4\frac{1}{2}$.

„ природописа: $4\frac{1}{3}$.

„ човј. тијела: $4\frac{1}{2}$.

„ краснописа и пртања: 4.

„ пјевања: 5.

„ гимнастике: $4\frac{1}{2}$.

„ чистоће и ношње: 4.

Дисциплина: 4.

Укупни годишњи успјех: више него врло добар ($4\frac{1}{4}$).

Држање учитељево у школи и ван школе *одлично*. Трудолубље је учитељево скоро *одлично*.

Учитељ је *Никола Н. Лековић*.

III. разред:

Испит је држан 1 маја и трајао је 4 сата. Школа је од једног разреда. Почетком школске године било је уписано ученика 50, а испиту присутни били 47. Три ученика су изостала; 2 због сиромаштине, а 1 је ишћеран због рђавог владања.

О испиту се показао сљедећи успјех:

- Из вјеронауке: $4\frac{1}{3}$.
 „ српског језика: 4.
 „ словен. језика: $3\frac{2}{3}$.
 „ рачуна и геометрије: 4.
 „ земљописа: 4.
 „ историје: 4.
 „ природописа: $3\frac{3}{4}$.
 „ човјеч тијела: 4.
 „ краснописа и цртања: 4.
 „ пјевања: 5.
 „ гимнастике: $4\frac{1}{2}$.
 „ чистоће и ношње: 4.

Дисциплина: 4.

Укупни годишњи успјех износи: врло добар (4).

Држање учитељево у школи и ван школе скоро одлично ($4\frac{2}{3}$). Трудољубље му је врло добро (4).

Учитељ је *Крсто Л. Немзић*.

IV. разред:

Испит је држан 2 јуна и трајао је $5\frac{1}{2}$ сати. Школа је од једног разреда (IV). Почетком школ. године било је уписано дјеце 37. Присуствовало 34; а осутни били 2 због исељења, а 1 ишћеран због рђавог владања.

О испиту се показао сљедећи успјех:

- Из вјеронауке: $4\frac{1}{2}$.
 „ српског језика: $4\frac{1}{3}$.
 „ словен. језика: $4\frac{1}{3}$.
 „ рачуна и геометрије: 4.
 „ земљописа: $4\frac{1}{2}$.
 „ историје: 4.
 „ природописа: $4\frac{1}{2}$.
 „ човјеч. тијела: 4.
 „ краснописа и цртања: $4\frac{1}{2}$.
 „ пјевања: 5.
 „ гимнастике: $4\frac{1}{2}$.
 „ чистоћа и ношња: 4.

Дисциплина: 4.

Укупни годишњи успјех: више но врло добар ($4\frac{1}{3}$). Држање учитељево је у школи и ван школе одлично. Трудољубље врло добро.

Учитељ је *Шанко В. Марковић*.

Редовни рад отпочет је у овдашњим школама 1 октобра; радних дана преко горине било је 156. Рађено је зими и љети по 5 сати у школама. Сви протоколи су у добром стању како дневни тако и годишњи.

Са протоколима прихода и расхода руководи мјесни капетан, који је у једно и мјесни надзорник.

Прихода је било а. вр. фиор. 644 и нов. 43., а расхода а. в. фиор. 636 и нов. 50. Остаје од прихода а. в. ф. 7 и нов. 93.

Господин капетан, који је уједно и мјесни школ. надзорник, са највећим одушевљењем старао се је заједно са народом за напредак овдашњих основ. школа, те осим најсимпатичнијих узајамних жеља за дјечије усавршавање, никаквих недостатака није било. Ово служи на част капетану и мјесном школ. надзорнику г-ну Стевану Раичковићу, достојном сваког признања и похвале и ово сматрам за најпријатнију дужност нагласити пун увјерења, да док то устраје, школа ће уродити добријем плодом.

Подгорица, 10 јула 1899.

Ревизор Ристо Марковић.

II. Жемска школа.

Испит је држан 1 Јула и трајао је 5 сахати.

Школа је од *три* разреда (I., II. и III.) Почетком школ. године било је уписано ученица у I. раз. 35 у II. 24 а у III. раз. 7.

Присуствовало испиту у I. раз. 27 у II. 23, а у III. раз. 6. ученица. Испиту нијесу присуствовале из I. раз 8, које су напустиле школу због сиромаштва; у II. раз. 1 напустила због сиромаштва, а у III. раз. 1 такође због сиромаштва.

О испиту се показао сљедећи успјех:

- Из вјеронауке: I. раз. 4; II. $4\frac{1}{2}$; III. 5.
 „ српског језика: I. раз. $4\frac{1}{3}$; II. $4\frac{1}{2}$; III. $4\frac{1}{2}$.
 „ слав. језика: III. раз. $4\frac{1}{2}$.
 „ рачуна: I. раз. 4; II. $4\frac{1}{2}$; III. $4\frac{1}{2}$.
 „ земљопис: I. раз. $4\frac{1}{3}$; II. 4; III. $4\frac{1}{2}$.
 „ природопис: III. раз. $4\frac{1}{3}$.
 „ чов. тијело: III. раз. $4\frac{1}{3}$.
 „ кућарства: I. раз. 4; II. $4\frac{1}{2}$; III. 5.
 „ Ручни рад: I. раз. 5; II. 5; III. 5.
 „ красн. и цртања: I. раз. 4; II. 4; III. 4;
 „ Пјевања: I. раз. 5; II. 5; III. 5.
 „ Гимнастике: I. раз. 4; II. 4; III. 4.
 „ Чистоћа и ношња: I. раз. 5; II. 5; III. 5.
 „ Дисциплина: I. раз. 5; II. $4\frac{1}{2}$; III. P.

Укупни годишњи успјех: у I. раз. више но врло доба ($4\frac{5}{12}$) у II. раз. више но врло-добар ($4\frac{1}{2}$) у III. раз. више но врло-добар ($4\frac{3}{6}$);

Држање учитељице и школи и ван школе одлично. Трудољубља је примјерног.

Учитељица је *Катарина С. Ивезић*, римокатоличке вјероисповјести.

III. Српско-мухамеданска школа

Испит је држан 29 маја и трајао је 4 сата. Школа је од три разреда (I., II. и III.).

Почетком школске године било је уписано: у I. раз. 11; у II. 17, а у III 5 ученика. Изашло на испиту: у I. раз. 11; у II. 13, а у III. 5. — 4 ученика нијесу присуствовали, 2 због болести, а два су ослобођена од школске дужности.

О испиту се показао сљедећи успјех:

- Из српског језика: I. раз. $3\frac{3}{4}$; П. 4; Ш. 4.
 „ рачуна и геометрије: I. раз. 4; П. 4; Ш. 4.
 „ земљописа: I. раз. $3\frac{1}{2}$; П. $3\frac{1}{2}$; Ш. 4.
 „ историје: Ш. раз. $3\frac{3}{4}$.
 „ природописа: П. раз. 4; Ш. 4.
 „ позн. и нег. човј. тијела: I. раз. 4; П. 4; Ш. 4.
 „ краснописа и цртања: I. раз. 4; П. 4; Ш. 4.
 „ пјевања: I. раз. $4\frac{1}{2}$; П. 5; Ш. 5.
 „ гимнастике: I. раз. 4; П. 4; Ш. 4.
 „ чистоћа и ношња: I. раз. 4; П. 4; Ш. 4.

Дисциплина у сва три разреда врло добра.

Укупни годишњи успјех врло добар (4).

Држање учитељево у школи и ван школе одлично. Трудољубље учитељево врло добро. Учитељ је Мустафа Адирахметовић.

Школа Затријebaчка.

Испит је држан 24 маја и трајао је $4\frac{1}{2}$ сахата. Школа је од три разреда (I, II и III). Почетком шк. године било је уписано ученика:

У I разреду 11, у II р. 11, у III р. 5.

Испиту су присуствовали у I разреду 11, у II р. 10, и у III р. 5 ученика; 1 ученик II разр. умро.

Сви ученици су римокатоличке вјероисповиједи.

О испиту се показао сљедећи успјех:

Из закона божијег непредавати, пошто нема вјероучитеља, него је пресељен у друго мјесто.

Из српског језика I раз. 4; II 4; III 4.

„ рачуна и геометрије: I раз. $4\frac{1}{4}$; II 4; III 4

„ земљописа: I раз. 4; II $4\frac{1}{2}$; III $4\frac{1}{3}$.

„ историје: III раз. 4.

„ природописа: II раз. 4; III 4.

„ човј. тијела: I раз. $3\frac{3}{4}$; II 4; III $4\frac{1}{2}$.

„ краснописа и цртања: I раз. $3\frac{3}{4}$; II 4; III 4.

„ пјевања: I раз. 4; II 4; III 4.

„ гимнастике: I раз. $3\frac{1}{2}$; II 4; III 4.

Чистоћа и ношња: I раз. 4; II 4; III 4.

Дисциплина: I раз. 5; II 5; III 5.

Редовни рад отпочет је 1 октобра, дневно је рађено у школи преко зиме 5 сати, а с пролећа по 6 сати. Радних школских дана преко цијеле године било је 183.

Држање учитељево је у школи и ван школе одлично. Учитељ је свршио 4 раз. осн. школе у Подгорици и три раз. гимназије на Цетиње.

Трудољубље учитељево заслужује похвалу. Учитељ је Томо Белошевић вјероисповиједи римокатоличке.

Прихода је било а. вр. фиорина 32 и 50 нов.

Расходовано је „ „ „ 34 „ — „

Одвише је расходовано а. в. фор. 2 и 50 нов.

Глоба је било ове шк. године а. в. фиор. 5.

Протоколи од прихода и расхода су уредни. Годишњи протокол је школски уредан, а дневни је ове шк. године довршен, а за идућу га нема.

П о д г о р и ц а, 25 јуна 1899 год.

Рието Марковић, ревизор.

Величка мушка школа (Васојевић нахија.)

Испит је држан 26 маја и трајао је 11 $\frac{1}{2}$ часова.

Школа је троразредна (II, III и IV раз.).

Уписано је дјеце: у II. р. 20; у III. р. 18; у IV. р. 13. — Сва православне вјере. Од ових није никако походило школу: у II. р. 1 због оправданог разлога; у III р. 3 такође због оправданих разлога; у IV. р. 2, један својевољно, о чему је јављено Надзорништву, други из Турске такође својевољно.

На испиту су одсутни били: у II. р. 2, један због болести, један својевољно — оба из Турске; у III. р. 1 узроком болести и он из Турске.

У II. р. понављају 3 ученика, у осталим разредима сви прелазе.

Испитана су сва дјеца у свима разредима већином из три-четири предмета, а нека и из више.

Успјех показан о испиту у II. разреду:

Из вјеронауке: врло добро.

„ српског језика: више но врло добар.

„ словенског језика: више но врло добар.

„ рачуна: одличан.

„ земљписа: одличан.

„ поз. природе: виша но врло добар.

„ поз. и њег. чов. тијела: одличан.

„ краснописа: врло добар.

„ цртања: врло добар.

„ пјевања: више но добар.

„ гимнастике: више но врло добар.

„ чистоће: више но врло добар.

„ дисциплине: одличан.

Општи успјех у II. разреду постигнут више од врло добар.

У III. разреду:

Из вјеронауке: одличан.

„ српског језика: одличан.

„ словенског језика: више но врло добар.

„ рачуна: одличан.

„ геометрије: мање но одличан.

„ земљописа: више но врло добар.

„ срп. историје: одличан.

„ поз природе: одличан.

„ поз. и њег. чов. тијела: више од врло добар.

„ писања: врло добар.

„ цртања: врло добар.

„ пјевања: врло добар.

„ гимнастике: одличан.

„ чистоће: одличан.

„ дисциплине: одличан.

Општи успјех постигнут је у III раз. између одличан и врло добар.

У IV. разреду :

Из вјеронауке: одличан.

„ српског језика: одличан.

„ словенског језика: више но врло добар.

„ рачуна: одличан.

„ геометрије: одличан.

„ земљописа: више но врло добар.

„ срп. историје: одличан.

„ поз. природе: одличан.

„ поз. и њег. чов. тијела: одличан.

„ физике: више но врло добар.

„ писања: одличан.

„ писмених састава: одличан.

„ цртања: више но врло добар.

„ чистоће: одличан.

„ дисциплине: одличан.

Општи успјех у IV. разреду показан *одлично*.

Предмети су обрађени у свим разредима према „Наставном плану“ Предавања и школи отпочета су 2 октобра и рађено је дневно зими 5 часова просјечно, а љети 7 часова.

Преко цијеле године било је радних дана 135.

Учитељ је изводио дјецу у околину и том приликом бавили су се изучавањем биља, земљописа (у II раз.) и гимнастике.

Учитељ је одсуствовао 44 дана због болести.

Дјецу није никад остављао саму.

Учитељ је држао два родитељска скупца: 11 октобра и 14 јануара. На првом је говорио: „О васпитавању дјец“, а на другом: „О светом Сави.“

Ученици прва два разреда походили су школу врло рђаво, чему је узрок нехат родитеља и сиромашно стање, а пошљедњег добро.

Владање учитељево, како у школи, тако и ван школе, било је примјерно.

Учитељ је међу сељацима уживао поштовање.

Његово трудољубље заслужује похвалу.

Поред учитељске дужности учитељ није имао друге.

Учитељу је прва година службе. Свршио је поред основне школе 6 разреда Призренске богословије и четврти разред Биградске богословије.

Учитељ каже, да се је старао да му настава буде очигледна и разумљива, а нарочиту пажњу поклањао рачуну и писмености. Дјецу је навикавао на саморадњу. Причао им је разне приче и басне и тражио да то уче на памет, као и да пишу задатке из тога. Даље, тражио је да сами ученици пишу сличне задатке. Ово особито у IV разреду. Недостатак у наставним средствима, вели, кочио му је знатно успјех у науци. Тражио је да се доскочи томе злу, али његово потраживање било је узалудно.

Да је учитељ пазио на образовање ваљаних карактера, могао сам извести отуда, што је износио свијетле примјере из наше повјеснице и све што је за похвалу у опште хвалио је пред дјецом, и што је сам служио за примјер.

Учитељ је био правичан и безпристрасан наспрам све дјече.

Пазио, је да се дјеца међу собом не свађају.

Колико је могуће уздржавао се од казне, а кад се морало, онда се држао законских мјера.

Учитељ је био код своје куће, пошто у школи није било стана.

Протоколи, дневни и годишњи, налазе се у потпуном реду, а од кореспонденције школског летописа и инвентара није било штампаних, него су вођени на листинама.

Школа има од учила: карту Црне Горе, природописне слике, геом.-тријеска тијела, рачунаљку и словарицу, и оне се налазе у добром стању.

Школске баште нема.

У току године школа је трпјела ове невође: 1., у томе, што је учитељ махом преко цијеле године боловао; 2., што је поплава и рђаво вријеме чинила прекид у раду; 3., што су ученици боловали и што је било рђаво похађање школе.

Напомена. — Народ воли школу, али је по све сиромашног стања, те није могућан потпомагати школу колико би требало.

Школа је на веома незгодном мјесту и ни изближе не одговара хиџенским погодбама. Мјесни капетан, г. Милета Стаматовић, своју повјерену му дужност наспрам школе веома слабо је вршио, па шта више није био чак ни на испиту. Мјесни надзорник г. Радисав Цакић, вршио је своју дужност одлично. — Учитељ се одликовао особитом ревношћу у дужности, а то се види најбоље из тога, што је увијек и болестан походио школу, које му је знатно појачало бољку, тако, да му је и сада здравље у веома критичном стању. Заслужује, да му се помогне да дође до љекарске помоћи. Мени да је спадало у дужност, ја бих одавна о томе јавио томе надзорништву.

Према томе како је школа оскудијевала у наставним средствима и како је учитељ чинио паузе у раду увреком болести, — то је, могу рећи без претјеривања, постигнут стварни успех.

Ревизор: Костадин Р. Микић.

Шекуларска школа.

Испит је држан 25. маја и трајао је 6 сахата. Школа је прворазредна. У почетку школске године, дјеце је уписано: мушке 61. и жен. 1. На испиту изашло је муш. 60 и 1 жен. Један је отпуштен од школе због неспособности.

Сва су дјеца вјероисповиједи православне, а испитана су сва.

1.) Из Закона Божијег испитано дјеце:	13.
2.) Из Српског језика:	" " 13.
3.) Из Рачуна:	" " 13.
4.) Из Земљописа:	" " 12.
5.) Из поз. чов. тијела:	" " 10.

Успјех показат о испиту овакав:

Из Закона Божијег:	5.
" Српског језика:	4 $\frac{1}{2}$.
" Рачуна:	5.
" Земљописа:	5.
" Поз чов. тијела:	5.
" Крснописа:	5.
" Цртања:	5.

Из Гимнастике:	5.
„ Пјевања:	4 $\frac{1}{2}$.
„ Чистоћа:	4.
„ Дисциплина:	4.

У I раз., обрађени су предмети у довољном обиму према Наст. Плану.

Укупни годишњи успјех постигнут у I разреду скоро одличан. Идуће школске године повтораваће дјеце: 5. Рад је у овој школи одпочет 13. октобра. Рађено је преко зиме 5 $\frac{1}{2}$ сати дневно, а пошто су дани одузжали 6 сати, а преко све школске године рађено је 138. дана. Учитељ није ни један дан остављао ђаке саме у школи.

Први родитељски скуп држат је у почетку школске године. Други родитељски скуп држат је 14. Јануара, на ком је говорено о Св. Сави. Дјеца су више пута извођена на оближња брда, ради упознавања земљописа. Ученици су посјеђавали школу одлично. У овој школи ради један учитељ, а постављен је за привременог учитеља 1896 год., а за сталног 1897. год. — Способност је учитеља одлична. Владане и држање овог учитеља како у школи тако изван школе је примјерно, у име чега га народ сувише поштује. Учитељ је улагао свој труд око дјеце, што у име тога код ове општине заслужује похвалу.

Осим учитељске дужности нема другог занимања. Учитељ је осим основне школе свршио три разреда приренике богословије и биоградску учитељску школу.

Погрешака у настави није било. У његовом предавању немаше ничега што похвале није заслужило. Предавање му је било васпитано, очигледно и занимљиво: оно што су дјеца учили њихова је својина. Учитељ је кажавао дјецу за незнање лекције: стојањем у мјесту и изван мје та, а за несташлук и међусобну свађу умјереном телесном казном. Учитељ није за све вријеме школ. године изостајао осим два дана, и то је остао домаћим послом.

Протоколи ове шк. год. налазе се у врло добром стању. У протоколу прихода нађено је претека од 24 јуна 1895 год. новаца са добићу а. вр. фиор. 43 и 6 новч. У години 1898 покупљено је од народа 102 фиор. и 91 нов., а купљено је по 4 нов на 1 фиор. Свега шк. новаца 145 фиор. и 97 нов. Од њих је расходовано за поправку школе и школске потребе а. вр. фиор. 98 и 93 нов. Кад се одбије расход од прихода, остаје код мјес. школ. надзорника 47 фиор. и 4 нов.

Протокол расхода није тачан, пошто се у њему, а и код мјесног надзорника, не налазе никакве признанице; а ово је расходовано по доказу мјесног шк надзорника. За идућу шк. годину, школа није у потпуности, пошто је стан учитељски сувише тијесан, а нема ни кухине; то смо нашли за разлог с главарима ове општине, да се са западне стране зид попусти, како би био стан за учитеља, а у исто и кухина под једним кровом, пошто ће се овог љета школи ударџти покров. Школарина ће се купити по истој цифри прошле године. У име чега молимо главног школ. надзорника, да изволи што раније наредити овој општини, те да горепоменуто изради се изараније; како не би при почетку шк. године рад дангубио. А наређено је да се изради до 1 септембра ове године.

Ова школа нема баште. Од учила нема: мапу Црне Горе, Јевропе Балкан. полуострва, глобус с меридијаном, глобус без меридијана и азбучну штицу.

Ова општина нема капетана, а дужности капетана, које се тичу школе, врши главни кмет. Мјес. шк. надзорник, није био у овој општини, него се преселио у Полимље, те је његову дужност вршио подком. Лабуд Радунов с главним кметом, а исти је и болестан био.

Шаље вам се: копија испитног извјештаја, копија инвентара школ. ствари, копија школ. љетописа, писанке, цртанке и писмене задатке — Учитељ има књига помоћних у подпуности Испиту су присуствовали: главари племенски и сви ђачки родитељи.

Шекулар, 18 јуна 1899 г.

Андрија Поповић, свештеник шекул реки

Школа Голубовачка.

Испит је држан 24 маја и трајао је 8 часова. Школа је од три разреда: I. II и III. У почетку године уписало се у I. раз. 51 мушки ученик, у II. раз. 47, а у III. 37, међу којима је и 1 жен. ученица. Свега је уписано ученика 135. Сви су ученици вјере православне.

На испит је било у I. раз. 46, у други 42, у III. 32 и 1 ученица. Свега је било на испиту 121.

Изостали су из I. р. 5 ученика; 2 болесни, 1 отпуштен због домаће нужде, 1 испреко границе својевољно изостао, а 1 због сиромаштине.

Из II. р. изостали су 5; и то: због болести 2, од сиромаштине 1, због смрти родитеља му 1, а ишћеран због слабог владања 1.

Из III. р. изостали су 4, својевољно 1, због сиромаштине 1, а пријешао да учи и Цеклин 1. Свега су у сва три разреда изостали 11 ученика.

Повторавали су разред у прошлој години: I. р. 2. Повторавати ће идуће шк. године: I. р. 7, II. р. 7, а III. р. 3.

Успјех показан о испиту у I. разреду: **CRNOJEVIĆ**

Из вјеронауке 5, српског језика 5, рачуна 5, земљописа 5, позн. човј. тијела 4, краснописа 3¹/₂, цртања 3¹/₂, пјевања 4, гимнастике 4, чистоће школе, ношње и држања дјече 4, дисциплине 4.

Укупни успјех у I. раз. више него врло добар.

У II. и III. раз. укупни успјех врло добар.

Предмети су у сва три разреда разрађени у довољном обиму према захтјевању наставног плана.

Рад је у школи отпочет 10 октобра.

Зими је дневно рађено по 5 часова, љети по 6.

Свега је учињено радних дана 155.

Учитељ старија два разреда није остављао саму дјецу у школи, а такође ни учитељ најмлађег разреда, јер у два пут његова осуства заступао га је учитељ старијих разреда, који је сва три разреда састављао у једној учioniци.

Прву родитељску скупштину замијенио је долазак родитеља при упису дјече за школовање, којима је прочитан и тумачен онај дио школског закона, који се односи на дужности родитеља спрам школе и школске дјече, а други родитељски скуп држат је приликом светосавске свечаности 14 јануара, на ком је скупу држат говор, који се већином односио на исправку дјечијих мана, које добијају у родитељском дому.

Дјеца су више пута извођена у шетњу, којом приликом највише су се занимала науком из земљописа и природописа као и гимнастиком.

Према slabим приликама неродне године дјеца су школу посеђавала врло добро.

Управљајући је учитељ Гојнић вршио одлично; постављен је за учитеља сталног, год. 1874.

Други је учитељ I-вог раз. свештеник, Андрија Драговић, постављен за привременог учитеља 1898.

Способност учитеља старијих разреда одлична, а учитеља млађих разреда, у колико се може оцијенити на спрам разреда којег је држао овом годином, врло добра.

Владање обојице учитеља како у школи тако и изван ње заслужује похвалу, па тако и поштовање имају.

Трудољубље учитеља старијих разреда као и учитеља млађих разреда одлично.

Учитељ старијих разреда занимања другог нема, а учитељ млађијех разреда има уз учитељство и свештеничку дужност.

Учитељ старијих разреда свршио је поред основне школе и богословију на Цетињу, а учитељ млађих разреда четири основна разреда, али је више година био у сношају са ученим људима, те је поцрпио доста лијепог знања.

Код учитеља млађег било је погрјешака у настави, али врло не пријетних, које би кроз кратко вријеме практике сасвим ишчезле.

Код учитеља млађих разреда заслужује похвалу: вјеронаука, српски језик и математика на спрам разреда у којему је предавања држао.

Предавање учитеља старијих разреда било је очигледно и разумљиво, као методично, јер мислим да му се не могу узети у обзир ситнице као првогодишњем још не практикованом учитељу, а види се по овогодишњем његовом раду, да се врло добро умисли би користовати, кад би био коју годину у друштву са ваљаним и практичним учитељем.

Пошто су дјеца доста ваљано знала осуђивати све оно што је подло и себичности подвргнуто, а међугим хвалити оно што је часно, уздржљиво и што се не да подложити искушењу, види се да нијесу учитељи изостали у развијању поштеног карактера код дјеце.

Учитељи су дјецу кажњавали за погрјешке сагласно шк. закону и пазили на сваки поредак без да се је догодило и најмање негодовање од стране дјеце или њихових родитеља.

Учитељ старијих разреда има врло удесан квартир у самом шк. здању ње и живи, а учитељ млађих разреда живи код своје куће.

Учитељи су школу посеђавали уредно, изостајања било није, једино учитељ млађих разреда, по неопходној потреби, ишао је два пута на Цетиње. Такође и цркву посеђавали су уредно.

Протоколи школски у опште налазе се у врло добром стању.

Прихода за ову школску годину било је, из капетаније Доњо-зетске фиорина а. в. 326. 24 новч. а из капетаније Горњо-зецке фиор. а. в. 20.

Свега прихода је било фиорина а. в. 346. 24 новч. Купљен је по нареду сагласно наредби од 5 децембра 1894. број 1195, а расхода учињено је фиор. а. в. 212 и 97 новч.; претијека има фиор. а. в. 127 и 27 новч. Потрошено је, уредно расходовано.

Ново школско здање у ком је учioniца за старија два разреда, као и учитељски стан, врло је уредно, једино одаклија која се налази у кухини одвише дима, премда је прошлогодишњи ревизор наредио да се по-

прави, али још није извршено. Учионица за ниже разреде налази се у једној црквеној кући, сасвим у близини новог школског здања, која је доста ниска, тијесна и неуредна, једном ријечи ни у чем не одговара правилима хигијене.

Учионица старијих разреда има у свом простору 356 куб. метара и 35 цм. те тако је на сваког овогодишњег ученика износило по 4 куб. м. и 24 д. м, а учионица нижих разреда има 71 куб. м., од којих на сваког овогодишњег ученика износи по 1 метар и 40 ц. метара.

Учионица старијих разреда, за идућу шк. годину, може се разминути да се у њој не чини никаквк поправака, једино да се обијели, а учионица нижих разреда, кад би остала у оволиком простору, као што је сад, требале би неке омање поправке; но пошто се овом годином мора најмање 50 ученика уписати у I ви разред, а толико има II-ги, то ће се морати ова учионица проширити још оволика, које је врло могуће учињети, али ипак околу: прозора, скамија, и остале поправке проћи ће околу 200 фиорина.

36. Ова школа има учила: телуријум, глобус, мапу Јевропе, велики шестар, геометријска тијела, природописне слике, вјеронаучне слике старог и новог завјета, слике за очигледну наставу, словарницу и рачунаљку; све се налази у добром стању, а потребно је да се набави: мапа Балкана, Црне горе и штица.

37. Школска башта налази се у врло добром стању, баш као што треба уређена за поуку дјете.

38. Тјесноћа учионице I-вог разреда била је једина незгода, коју је ова школа трпјела овом годином.

39. Мјесни капетан *поп Мата Поповић* вршио је дужност спрам школе врло добро, а дотични капетан *г. Стефан Раичковић*, одлично.

40. Мјесни школски надзорник вршио дужност врло добро.

41. Све дотичне шк. власти управљале су се у свему по школском закону.

Примједба. Школу голубовачку посјеђавају дјеца из хиљаду домова, па кад би се подвргла школовању сва одрасла дјеца не би се могла смјестити у ове двије учионице, да су и три пут оволике, него се само примају дјеца која добровољно долазе у школу без да их принуђавају мјес. школске власти, због чега су се прошле године могла и смјестити. Но пошто ће бити идуће школ године у III-ћи и IV-ти разред око 70 ученика, у II-ги 50, а у I-ви морат ће се примит бар најмање 50, због тога учионица нижа два разреда, у данашњем простору, а за оволики број дјете не вриједи ништа. Истина она би се могла увећати о не много трошка, па баш да буде уредна и пространа; но пошто је ово црквена кућа, то црква не дозвољаје, да се преиначује њен облик, једино да се учионица мало прошири, премда цркви ова кућа не вриједи баш ништа, једино оближи општинари у вријеме кише склањају се у њој ради сједника.

Мњења сам тога, да се при овом шк. здању огради још оволико здање, јер обична школарина у двије године 5 по сто то могу извршити, или да се ова црквена кућа узме за школску општину, па да се поправи доста уредно, а не о много трошка, премда ће неки рећи, да би боље било, да се огради школа код цркве Бериславачке за доња зетска села као: Берилавце, Гостил, Бијело поље, Курило, Курице и Бистрице, у која села има око 300 домова, а свијема је данашња голубовачка школа далеко више од једног сахата. Такође, по казивању г-на Стефана Раичковића Горњо-

зетског капетана, који је подносио молбу Министарству Просвјете, могла би се отворити школа и преко Цијевне у његовој Капетанији селу Српској, коју би посјећавала дјеца из: Српске, Мајковића, Митровића и Ботуна, а у поменутих селима има око 150 домова, којима је Голубовачка школа далеко један добар сахат. Дакле и ја сам тога мњења да би добро било отворити школе у поменута села, а особито у Бериславце.

Но поред свега што би се поменуте двије школе отвориле, опет школа Голубовачка не би могла без два учитеља, јер ову школу морају посјећавати дјеца из оближњи села као: Голубоваца, Балабана, Мајановића, Горичана, Махале и прекограничног села Матагуџа, у којим селима има више од 550 домова, (разумије се да су зетски домови у великим задругама, па је већа и количина дјеце него у обичним црногорским домовима) и то без прекограничног села Матагуџа, из ког села до ове године није долазило дјеце, а овом годином било их је око 10 ученика.

Кад би се отвориле, као што рекох, поменуте двије школе у Бериславце и у Српској, од данашњи 121 ученик који су били при испиту, изостали би од школе Голубовачке 46, а посјећавали ју би 75 у II-ги III-ћи и IV-ти раз. а у I-ви најмање било би доброволни 40; кад би се законом принудили било би и стотина.

Дакле, грађење нове школе уз ову данашњу, или подизање на други бој ове, или поправка данашње црквене куће, у којој је прошле године био I-ви разред, не обходно је потребито.

Пошто је капетан зетски, за вријеме овогодишње шк. ревизије био болестан, од које болести и умро, није се могло тачно одредити, при чему ће се остати односно поправке или грађења школе, него су предложили, да се о више реченом извјести главно школ. надзорништво, па оно како нареди тако, да се и изврши, које и очекује данашња школска управа Голубовачка.

Такође није ријешено ни како ће се купити школарина док се не добије наредба, а овом годином купило се је 3 по сто (3⁰).

Голубовци, 6/VI. 1899.

Гојнић упр. учитељ и овогод. ревиз.
у мјесто капетана Тиодор Тиодоровић
мјесни надворник Митро Вујачић.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Монументална црква у Никшићу. Покрај толико великијех дјела, која је починио наш Господар и Књаз Никола I у течају 40 година своје сретне владе, која у сваком погледу чини епоху у нашој историји, ево се изврши у славном Оногшту још једно, које ће вјековима свједочити и приповиједати свијем потоњижем нараштајима о нашем времену, о величини Оног, који је подигао онако велељепни храм, а у исто вријеме и о величини Његовијех дјела уопште, о чему данашњи нараштај

може тек у неколико назирати, јер стоји веома близу тијем дјелима, а осим тога обилати и велики плодови великог прегнућа и рада, као и самопожртвовања побраће се и видјеће се тек у скорој будућности, и доцнији нараштаји само биће у стању како треба цијенити та велика дјела.

За сада доносимо опис монументалне грађевине онако, како смо нашли у „Оногошту“ од Ф. С. В.

„У прољеће год. 1885 Њ. В. Господар и Књаз Никола I, имајући на уму да п дигне видљиви знак велике своје побожности и свога народа према светој православној цркви, ријеши у питомом своје љетниковцу на Ријечи, да подигне у Никшићу величанствену Богомољу и да је посвети Св. Василију, Великоме Острешкоме Чудотворцу, у знак своје вјечите благодарности, што је за вријеме тешкијех дана бранио овај мучени народ, а особито за пошљедњег рата, када је Својим Светијем духом кријепио срца, снажио мишице храбријех синова ове наше земље, те је силна војска Сулејман-паше морала прегазити пут од неколико сахата за пунијех девет крвавијех дана Ријечи још да овај нови храм буде подигнут на успомену овијех јунака, Црногораца и Херцеговаца, који су за вјеру и отаџбину животе своје оставили на бојноме пољу од 1875 до 1870 године.¹⁾

Никшићани, кад чуше овај весели глас, обрадоваше се и одмах изабраше депутацију од 30 највиђенијих грађана, да приступи Његовом Височанству, и да му поднесе у име вјернијех Му Никшићана најврху захвалност, што је најмилостивије кријешио да том племенитом замисли почасте варош Никшић, којом ће се за вјечита времена дичити и поносити.

Висока замисао одмах и у дјело вријече. Већ године 1886 почели су предходни радови. Нарочита комисија стала да бира сходно мјесто, гдје ће се тај храм подизати. Ту комисију предводио је тадашњи гувернер ове нахије г. Војвода Шако Петровић, познати јунак и државник, кога нахија а особито варош Никшић са поштовањем и данас спомиње. Комисија, у којој је био инжињер г. др. Сладе, Далматинац, којег многи лијепи радови по свој Црној Гори спомињу, иза подуљег савјетовања и договора, изабра као најсходније мјесто Петрову Главицу, с које ће још љепше блистати нови Дом Божји. Да се на тој главици добије потребити простор а уједно да с равнице не буде превисока, комисија одлучи, да се главица снизи за једно 3—4 метра.

На главици почеше лагуми пуцати у добри час. Али не прође много рад се прекиде. Наслупи неродица у земљи, требало је народу помоћи. Стали се градити путеви и Царев мост код Никшића, да се на том раду сиромашни народ помогне.

Године 1891, послат од стране Светог руског Синода, дође у Никшић гласити руски архитект г. М. Михајловић Преображенски у нарочитој мисији, да на лицу мјеста покупи нужне мјере за нацрт нове цркве. Г. сп. Преображенски најсавјесније доврши своју мисију не само, него још понесе са собом разнијех врста камена, да би од њих стручни људи у

¹⁾ Још за вријеме опсаде Никшића, кад су опседнути грађани први пут изјавили жељу, да би ради преговарати о предаји града, Његово Височанство Господар и Књаз Никола завјетовао се оградити манастир у Никшићу

Русији изабрали онај, који би најбоље одговарао овако величанственој и јакој згради.

Дуго не прође, стиже нацрт брижљиво и умно израђен од г. Преображенског и изабрани камен за грађу из мајдана не далеко од саме грађевине.

Лагуми свој посао учинили, главицу снизили, простор јој довољни дали, да се храм већ могао градити. Искусни мајстори за тесање, зиђање и друго из Корчуле, и другијех страна већ су ту. Дали су се већ на посао.

Године 1895, а 4 јула одређено, је да се на највечанији начин, као што и доликује, положи први камен темељу новог храма.

У очи тога дана стигоше у Никшић: Њ. В. Господар, Њ. С. Књаз Мирко, пресједник држ савјета и министар унутр. дјела г. Божко Петровић, Њ. В. г. Митрополит Митрофан, г. војвода Петар Вукотић, г. војвода Шако Петровић и пресједник Великог Суда г. војвода Ђуро Церовић са придворном свитом. Његово Височанство и Његову свиту чиновништво и грађанство вароши Никшића дочека најодушевљеније пред Књазевијем дворцем под Требјесом. Послије подне тог истог дана Његово Височанство прошетало се кроз варош, свуда поздрављен најискренијим овацијама.

Освануо је дан 4 јула. Варош оживјела новијем животом. На лицу свакога грађанина сјало особито неко задовољство. Свак се дао у кретање, мушко и женско, старо и млеко, велико и мало, свак жели да што ближе буде мјесту свечаности и да је ближе своме Господару. Варош је ва окићена, а Петрова Главница добила свечано рухо. На западној страни до уласка к главици подигнута је велика капија, а двије помање на мјесту, гдје ће се камен темељац поставити. Све три капије дивно су окићене зеленилом и заставицама, а такође и сва главница.

Тачно у 8 сати стигао је Њ. В. Господар и Њ. С. Књаз Мирко са свијема достојанственицима. Освећење водике обавио је г. Митрополит по правилу: „На основаније цркве“ По освећењу водике г. Митрополит предао је Њ. В. Господару крет и испратио га до мјеста, гдје ће бити света Трпева. У онај исти час, када је Његово Височанство спустио камен темељац, топови са старог Оногшта објавише и поздравише овај свечани чин. Иза овога Његово Височанство изговори пред народом врло значајну и пригодну бесједу, која је пуна била осјећаја за вјеру и народ, те изазвала у народу необично одушевљење. Кад сврши ту дивну бесједу с бедема града Оногшта загрмјеше топови, а народ одушевљено кликну: „Живио!“ За тијем народ приступаше да целива крет и да га покропе св водицом. Напоменути нам је да при овом богослужењу са госп. Митрополитом чинодјејствовали су још ови свештеници: г. Ђорђије Милановић, парох Никшићски, г. Шћепан Мартиновић, парох Озринићски, г. Лука Крњевић, парох кутски и г. Новак Томановић, парох Риђански. Војска и народ били су послужени пићем и настало народно весеље.

Рад је тако почео и настављао се је без прекида до краја. Само у зимње доба, због великог мраза, морао се је рад прекидати, како ће се одмах у наступајуће пролеће предузимати. Радило се само од априла до првог октобра сваке године.

Као инжењер ове грађевине надгледао је наш земљак г. Марко Ж. Ђукановић; као немари били су г. г. Милош Лепетић Бокел, и Томо Геричић, Корчуланин. Овај потоњи предузе био вас рад око тесања, што

су његови радници већином из Корчуле врло вјештачки израдили и дивне слике према нацр у из онако тврда камена извели на потпуно задовољство. Од мајстора осим неколико Италијанаца било је и нашинаца, који су показали изврну вјештину у своме занату. Административну страну око ове грађевине држао је у почетку г. поп Шћепо Мартиновић, за њиме г. Мило К. Мартиновић, а до краја г. поп Видак Поповић. Било је дана када је радило на главици преко 200 особа:

За све вријеме, за које се овај храм постепено подизао и с дана на дан своје велељепће показивао, Његово Височанство долазило је више пута у Никшић у јединој намјери, да Својијем очима гледа напредак овог Свог величанственог дјела, уживајући особиту милину, што ће то дјело одговарати потпуно великој Његовог замисли. Како Му је ова грађевина на срцу лежала, кад год би у Никшић долазио, прије би на главицу сврнуо но у Свој Дворац, не марећи на путни умор, а са Цетиња тражио често, што се је и колико свршило.

То је све тако трајало до 10. Августа 1899. године, када је тај величанствени храм у потпуној сја ности своје лице показао, само још му требало звона и унутрашњи накит, што је благовремено придлазило да овијех дана, и како је што долазило, одмах се и намјештало.

Сама црква на пасматраоца с двора чини најпријатнији утисак, јер му душу уздиже, која се испуња неком ванредном милином. Ограђена је у стилу српско-византијском из Немањина доба, чију златну успомену буди нам и у истини ствара Његово Височанство овом Својом задужбин м, овијем Светијем Храмом, који ће бити први у Српству и достојан, да харно потомство са хвалом и поштовањем спомиње дично Име Његовог Осниватеља. Особито наша варош на вјечита времена одаваће заслужену захвалност, што је тако срећна била, да у својој средини има највећу творевину немарску на Балкану, која, подигнута у славу Св. Василија, окупљаће Србе без разлике вјере из свијех крајева, гдје Срби живе, да у заједници Богу се и Св. Василију помоле за здравље и у дуг живот њеног Осниватеља и Његовијех Нашљедника.

Петрова Главница, на којој се диже величанствено овај нови храм, висока је с равнице 12. метара. К цркви воде три колска пута, два од запада с једне и друге стране око главнице, а један од истока. Од запада право до главнијех врата цркве иде се каменијем степеницама, од којијех има у све 65. С једне и с друге стране овијех степеница подигнут је кратки лијепо ограђени зид. Сва је главница још младијем брштаном покривена, те ће у своје вријеме одјенути у дивно зелено рухо. Око саме цркве има довољне празна простора, гдје су такођер засађена равна дрвад.

Црква има троја врата, двоја побочна, а једна главна, до којијех се долази преко 10 степеница. Главнијем вратима висина је 3 м. 90. цм. а ширина 1. м. 92. цм. Побочнијема је ширина 2. м а висина 3 м. 90. цм.

Над главнијем вратима стоји очи у камену урезани натпис:

Сей святыи храмъ посвященъ во имя Святаго Василия Острожскаго Чудотворца а въ память всѣхъ православныхъ черногорскихъ и герцеговинскихъ воиновъ за вѣру и отечество погибшихъ въ здвигже благовѣрный Господарь Николай I. Петровичъ Њѣгошъ Князь черногорскій въ лѣто господне. 1895.

Овај је натпис урезао Станко Лепетић, Бокелъ, под надзором г. проф. Мила Ковачевића.

Сва црква има 10. прозора, не рачунајући оне око кубета. Од тијех прозора 8. су са два а 2. са три отвора. Првијема је ширина 90. цм. а висина 3. м. и 65. цм., другијема је ширина и висина једнака првијем, само што је овијем трећи отвор висок 4 м и 70. цм. Прозори су фино израђени са својим украсима. Кубе је високо 11. м. а широко 8. м. 60. цм. Око њега има 12. прозора, сваком је ширина 80. цм. а висина 3. м. и 90. цм. Кубе је покривено бакром, а позрх њега стоји велики позлаћени крет висок 2 м. а јабука позлаћена, на којој је овај крет, има у обиму 60. цм. Звоник је висок 14. м. и 20. цм. са лица широк је 5. и 30. цм. а са стране 3. м. 60. цм. И звоник је покривен са бакром и на њему такођер позлаћени крет висок 1 м 60. цм а јабука у обиму има 30 цм. У звонику има мјеста за 5. зв на, која су већ постављена и о којима ћемо даље говорити. Од дна до звона има 110. степеница каменијех, које иду на завијутак. Вас кров цркве покривен је тиглама домаћег производа са Брда, које су велике и јаке а све у цименту сложене.

Црква је дуга 33. метра а широка 23. метра. До кубета је висока 23 метра. Под је покадрмљен бијелијем осмоуголницима и модријем четвороуголницима, истесанијем из домаћијех мајдана. Црква се дијели у три лађе по четири стуба у два реда. Стубови у обиму имају 1. м. 30. цм. а високи су 5 м. 20. цм. Како црква, тако и ови сводови и первази овијех, који им одговарају, ограђени су од огромнијех комада бијела камена дивно ођељана. На овијем стубовима по Високом налогу биће урезана имена онајех јунака, који су погинули, бранећи слободу и независност Црне Горе. Њихова имена славно доказиваће потомству њихово витештво а поштовање, које им се овијем начелом даје, обесмртиће њихова јуначка дјела.

Кубе се подиже на сводовима, који се ослањају на четири стуба до иконостаса, који затвара олтар у главнијој лађи. Порх главнијех врата налази се пјевница; с пода до ње има 7. м. 65. цм. Ширина је пјевници 4. м. 80. цм. а дужина 8. м. 50. цм. К њој се иде истијем степеницама, које воде звонику.

На средини олтара стоји велика Св. Трпеза од камена, чије су стране једнаке, свака 1. м 70. цм. С десне и лијеве стране олтара налазе се двије собе, које ће служити за спрему црквенијех књига, одежда и другијех утвари. Под овијем собама ископани су подруми на своду; дубоки су 2. м. 30. цм

Иконостас је право ремек-дјело, које доиста краси нови храм. Он је вас од мрамора, и приложио га овом храму грчки родољуб и добротвор Андрија Сингрос из Атине, који је лани у својој домовини умро.

Иконостас је од бијела мрамора, само по који стуб према накиту од зеленог мрамора. По средини висок је 8 метара а широк 8 м. 50 цм. Царске двери има у висине 3. м. 35. цм. а ширине 1 м 30. цм. Побочна двоја врата имају висине 3 м 15 цм а ширине 90. цм. Четири престолне иконе високе су 1. м 85. цм а ширине 90 цм. Над њима долазе 12. икона поманијех у једном реду. Ове су високе 80 цм. а широке 34. цм. Између овијех долазе 3. повеће иконе високе 1. м. 2. цм а широке 41. цм.; а над овијем долази Тајна Вечера, па крст. На десној страни иконостаса при дну крај грата у мрамору је урезан овај натпис:

Андрија Сингрос, Јелин, с острва Хиоса, приложио је овај иконостас од Јелинског мрамора мјесеца Јулија љега господња 1899. —

Степенице, којима се у олтар улази, такођер су од мрамора и чине као саставни дио иконостаса. Намјестили су га два нарочита изаслана мајстора из Атине.

Овај мраморни иконостас још боље красе позлаћене двери, изврсна радња познатог умјетника у том послу г. Василија Ђиновскога, Подгоричанина.

Иконе су израђене врло мајсторски у Русији. До Христове престолне иконе слоји икона Св. Василија Острошког. а до Богородичине икона Св. Петра Цетињскога. Поврх царскијех двери три повеће иконе: Рођење Христово у средини а с десне: Св. Тројица а с лијеве стране; Вознесење Христово. Од онијех 12 п мањијех у једном реду јесу ове иконе: С десне стране: Св. Василија Велики, Св. Јован Златоуст, Св. Григорије Богослов, Св. Николај, Св. Георгије и Св. Димитрије; а с лијеве стране: Св. Јован пророк, Св. Данил, Св. Цар Давид, Св. Илија, Св. Јеремија и Св. Језекија. Над овијем повећа икона: Тајна вечера. На царскијем дверима стоји икона: Благовијест, на јужнијем: Св. Михаил Арханђел, а на сјевернијем дверима: Св. Архидјакон Стефан.

Како рекосмо у звонику је намјештено пет звона, која су у Никшић стигла 15 јула о. г. Та су звона богат и диван прилог Његове Свјетлости Књаза Петра Карађорђевића Све су пет звона и по тежини и по посвети различна, те ћемо их поименице описати:

Прво звоно: Тежи 1200 кила. Висина 1 м. 15 цм., ширина 1 м. 22 цм. Натпис му је: Његова Свјетлост Књаз Петар А. Карађорђевић за душу своје супруге Њезине Свјетлости Књагиње Зорке, приложи храму Светога Василија Острошкога Чудотворца у Никшићу 1900 године.

Друго звоно: Тежи 750 кила. Висина му је 1 м. 6 цм., ширина 1 м. 4 цм. Натпис му је: Нашој незаборављеној мајци Књагињи Зорки на спомен кћер Јелена, сивови Ђорђе и Александар П. Карађорђевића 1900 год.

Треће звоно: Тежи 550 кила. Висина му је 97 цм., ширина 94 цм. Натпис му је: Његова Свјетлост Књаз Петар А. Карађорђевић приложи за душу свога брата Књаза Ђорђа 1900 године.

Четврто звоно: Тежи 430 кила. Висина му је 87 цм., ширина 89 цм. Натпис му је: Његова Свјетлост Књаз Петар А. Карађорђевић приложи за душу своје кћери Књагињице Милене 1900 године.

Пето звоно: Тежи 300 кила. Висина му је 82 цм., а ширина 80 цм. Натпис му је: Његова Свјетлост Књаз Петар А. Карађорђевић приложи за душу свога сина Андрије 1900 године.

Величина ових звона одговара потпуно величини саме цркве. Њихов је звук удешен према правилима армоније. Звона су ова ливена у познатој фабрици Петра Колбакини а пок. Јована из Басана у Италији.

Спомена су вриједне четири ћоке, које красе храм и које су богати прилог Њезиног Величанства Краљице Италијанске, Јелене. Ове ћоке одликују се историјском старином. Оне су до данас красиле знаменити краљевски двор у Касерти, близу Напуља. Овај је двор један од најљепшијех и најбогатијих дворова у Јевропи. Озидао га је Лујо Ванвители године 1752 за Карла III. Бурбонскога. Ћоке су од бакра позлаћена са кристалнијем ланцима. Највећа тежи преко 500. кила, висина јој је 3 мет. и 50 цм. а попречна ширина 2 м. 25 цм. Држи 90 свијећа. Друге двије теже свака по 250 кила, висина им је 2 м. а ширина 1 м. 40 цм. Држи свака по 30 свијећа. Четврта најмања тежи 200 кила, висина јој је 1 м.

и 80 цм. а ширина 1 м. и 25 цм Држи 24 свијеће. Ове су ћоке постављене од нарочитог изасланика инжењера госп. Артура Флореса, архитекта Двора Њег. Вел. Краља Италијанског. Највећа од њих је под кубетом а виси на ланцу дугачком 23 метра. Друге двије пред јужнијем и сјевернијем вратима, а најмања пред пијевницом.

Споменућемо и 7 канћела сребрнијех. од којијех 6. су прилог Његовог Високог преосвештенства Митрополита госп. Хаџи Саве Косановића, а једно врлог родољуба из Сарајева госп. Мића Кречића и супруге му Персе. Ова су канћела израђена у Сарајељу, сва су једнака, а свако вриједи по фиор 150. Госп. Мићо Кречић је канћело приложио за покој душе Николе Ј. Николића сина супруге му и свог пасторка Четири су постављене пред престолнијем иконама, два пред иконама, које се налазе повисе псбочнијех соба, а једно уздигнуто пред Тајном Вечером.

Још нам је додати и ово: да се црква сачува од громава, постављена су два громобрана, један на врх кубета, а други на врх звоника.

Радња ове цркве трајала је мало више од 5 година, изузевши зимно доба, као што смо горе рекли. За све ово вријеме ниједан радник није ма ни у чему страдао, нико није ни прст претукао, што је доста спомена достојно, кад се узму у обзир опасности, којима су се радници излагали при овој калосалној радњи, особито када су се зидали кубе и звоник и када су лагуми пуцали.

Како извањска радња, тако и унутрашњи рад и украс дивни су и доиста одговарају величини и имену славног Основатеља овог храма.

Његово Височанство Господар благоизволио је поставити још 1 јуна ов. год за свештеника ове Своје задужбине младог и способног г. Илију Јовићевића из Цеклина, бивш г пароха Метерипскога, који је већ од неколико дана амо дошао и предузео сва права и дужности, што му припадају.

Сада, када видимо ову величанствену цркву подигнуту и украшену, када чујемо миловучни глас звона са њезинг звоника, када у њој слушамо свето слово Божије, кад се напајамо мирисом светог тамјана, клекнимо на кољена и подигнимо топле молитве Свевишњему и Св. Василију Чудотворцу, да нам уздржи чила, крјепка и здрава Његово Височанство нашег Премилостивог Књаза и Господара Николу I, који по примјеру славнијех Немањића подиже овај свети храм, да блиста за вјечита времена. Помолимо Им се од свег срца, да испошљу Свој благослов на ово богоугодно дјело, те да буде срећно за Господара, Његов Свијетли Дом, сву Црну Гору и цио српски народ.“

Друга редовна скупштина свештеничког удружења Морачке нахије. Скупштина овог удружења заказана 30 маја није се држала ушљед погибије покојног Милована Меденице, те је иста накнадно учињена 24 јула у ман Морачи.

Прије отварања сједнице отслужена је св литурђија, а чинодјејством попа Алексе Поповића По свршетку исте удружење је држало парастос упокојеном свештенику Јосифу Минићу.

У 10 сати је отворена сједница подпредсједником протопопом Н. Симићем и приступљено је раду. Претходно је изабат за духовника удружења јермонах Никифор. По овом је поведена ријеч о оснивању фонда на племените и хуманитарне сврхе, а исти би имале основати оне племените и побожне породице, које би жељеле, да се члановима њиховима држе по-

мени приликом св. Богослужења, а по упокојенију свечано сахрану и парастоси им се држе. Тај приједлог је усвојен и са најцјелисходнијим објашњењем је та замисао достављена капетанима, да у сагласију са свештенством пораде на остварењу исте. Иза овога је настала подужа дебата, како да се удружење усавршава у свом светом раду. Разумије се, да су у овом погледу књиге најмјеродавније, те је ријешено, да сваки члан овог удружења добавља што више књига, а „Вјесник српске цркве“ и наше државне листове неизоставно. Осим тога, друштво ће основати и књижицу из фонда, основаног 12 априла т. год. Даље је ријешено, да сваки свештеник прикупи и на идућој сједници донесе податке о оснивању и животу дотачних цркава и њиховим служитељима, што ће се, као грађа, дати једноме од чланова удружења, који ће то хронолошки и систематично уредити за штампу. Послије овога је изабрат друштвени одбор, у који су ушли г. г. поп Шћепан Војводић, јеромонах Никифор и Секуле Добричанин, учитељ. Ријешено је по овом да се из љубави према преминулом члану, Јосифу Минићу, од стране удружења напише некролог истом и пошаље „Просвјети“ на отштапање, а у знак дружевског сјећања одређено је, да се на идућем састанку држи парастос упокојеним свештеницима: Андрији и Петру Симоновићима, Михаилу Радовићу, Милошу Јовановићу. Петру и Јосифу Минићима.

Идућа сједница заказана је 21 нов. т. год. у Колашину, а избор тема за ту сједницу био је шљедећи:

Председник друштва г. Архимандрит Михаил Дожић — Меденица обавиће св. Богослужење и водити бесједу о „Ваведенију;“ подпредседник, г. Протојереј Н. Симић водитиће бесједу „О вјери;“ г. јеромонах Никифор предавање о малој и великој вечерњи; г. Секуле Добричанин, учитељ расправу: „Ко треба да суди свештенику;“ г. поп Милун Меденица, превод из св. Летуријке: како се треба спремати и свршавати свету литургију и поступати у случајевима, који се могу догодити при вршењу исте; г. поп Раде Вујисић бесједу на дан св. Николе; г. поп Никола Симоновић бесједу на „Преображење.“

Сједница је закључена у 4 сата по подне и друштво се у задовољству разишло.

† **Јосиф Минић.** Дана 18 јула т. г. „Свештеничко удружење Морачке нахије“ изгубило је свог угледног члана, свештеника Јосифа Минића, којег је још блаженопочивши Господар црногорски Митрополит Пегар II рукоположио.

Упокојени свештеник служио је, дакле, олтару св. цркве преко педесет година. У служби Богу и народу ревновао је свагда узорно. Отацбини својој одужио се је и као јунак на бојном пољу — крстом у једној а мачем у другој руци ишао је на браник своје домовине и свагда је био у редовима најодабранијих бораца црногорских, ушљед чега су његове јуначке груди окићене биле разним црногорским и руским ордењем за храброст. Он бијаше овијани тип старог Црногорца. У његовом крупном и складном тијелу скривао се је велики дух, пун пастирских и херојских врлина. Као жрац олтара и проповиједник хришћанског морала био је свега вијека свога живи примјер истинског живота хришћанског, а поред тога и жива историја и вјерни чувар преданија у племену ровачком.

Ревносно служи црногорској цркви више од 60 стољећа и још бијаше пун мушке снаге. Омладина, коју је ватрено љубио, често гонораше: „ја

сам, синови, тек на прагу старости, и ако воља Божја буде, да остарам, ја ћу и тада бити уза вас, као оно старо иструнуло дрво уза сирово.“ али, ето не доживље, да се нуждава туђе помоћи, већ остави овај трновити, земни живот још у довољној мушкој снази, а остави спомен међу нама, који се лако изгладити неће. Свом позиву овдје на земљи одужио се је и као добар родитељ — оставио је након себе три сина и више унука у најљепшем материјалном стању. Сахрањен је 20 јула најсвечаније.

Лака му црногорска земља, коју је жаром патриотизма љубио, а вјечна му памјат међу нама.

Свештеничко удружење ријечно љешанског округа, држало је II редовну скупштину у Големаде — Љешанска нахија — Јула 1900 год.

Најприје је одслужена св. служба, чинодјејствовали су три свештеника, између којих је мјесни свештеник Јован З. Вукчевић држао проповијед о празновању св. Недјеље и других празника.

На служби присутан је био велики број побожног народа, и ако није био свечан дан, из чега се види, да љубе дом Божији и да се радо Богу моле, па им ваистину и помаже.

Одма послје службе отпочета је сједница.

Свештеник Лука Јововић држао је објашњење васкресење вечерње, које ће се понављати на идућој скупштини.

Затим свештеник Мираш Вукић, поднио је сједници свој рад: „Свештеник и свештеников рад у народу,“ који је рад сједница прегледала и одобрила да се спроведе уредништву „Просвјете“ за штампу.

Проповијед Микаила Јовићевића, која је била дата на преглед Илији Бурашковићу и Мирашу Вукићу, повраћена је сједници да се спроведе за штампу.

Радови Свештенички: опис цркава и других знаменитости из прошлости на прилог црквене историје, предати су на преглед Тому Кажићу и Илији Бурашковићу.

Јован З. Вукчевић приложио је своју проповијед писмено, која је предата Николи Дапчевићу и Стеву Дрецу, да идуће скупштине донесу свој суд о њој, и је ли проповијед удешена за штампу.

Св. тајну исповиједи примили су неколика свештеника.

Са исте сједнице послата је молба Високопреосвештеном господину Митрополиту, у којој се моли: „да би се олакшало свештеницима о наплати за црквеог пјевчика.“

Три члана нијесу присутни били због оправданих уворока.

Идућа III скупштина одређена је у Љуботињу 11 септ. т. г. на којој ће Стево Дрецу, при служби, држати проповијед: како треба родитељима настављати дјecu, а на сједници држаће се објашњење јутрење и вечерње у просте дане.

На истој сједници споразумјеће се сви чланови удружења, да оснују заједнички фонд, који ће једино служити за набављање корисних књига и листова.

Сједница је трајала 7 сати, бавећи се искључиво религиозно-просвјетним узајамним објашњењима.

Прилаже се овдје правилник удружења, који је склопљен из 20 чланова.

Удружење носи назив:

Православно парохијално свештенство Ријечке и Љешанске нахије удружује се под именом: „Ријечко-Љешанско свештеничко удружење.“

1. Цијел и средства удружења.

Члан 1.

Цијел удружења јесте религиозно-просвјетна.

Члан 2.

Удружење састављају само редовни чланови, а то су сви парохијални свештеници Ријечке и Љешанске нахије, а могу бити и учитељи.

Члан 3.

Удружење има своју управу, коју сачињавају: предсједник, подпредсједник и дјеловођа.

Члан 4.

Управа се бира један пут годишње и ниједан члан управе нема право дати оставку у току године без јако оправданог узрока, а то исто важи и за сваког члана Удружења.

Члан 5.

Предсједник је главни представник друштва, његове су дужности: да предсјелава на друштвеним сједницама и да са осталом управом нави на друштвени поредак и рад.

Члан 6.

Кад је предсједник одсутан, замјењује га у свему подпредсједник.

Члан 7.

Дјеловођи је дужност водити катане и записник на сједницама и сву друштвену преписку.

II. Д и о :

Члан 8.

Сви редовни чланови имају подједнака права у свијема друштвеним питањима — они могу предлагати, гласати, бирати и бити изабрани, а управа са скупштином има право, да може оног члана удружења, који се не би — због немарности — одазивао дужности, којему управа са сједницом одреди, — разумије се по његовој способности — после једне и друге опмене ослободити из удружења, и о истом обавијестити Госп. Митрополита ради будућег положаја истога свештеника.

Члан 9.

Сви друштвени чланови имају подједнака права пред управом и скупштином, као: што је коме нејасно питати, предлагати, примједбе стављати и т. д. које ће сједница по већини гласова, ако нађе за умјесно усвојити.

Члан 10.

Управа са скупштином успоставила је: да се држе двомјесечне сједнице у просте дане, присуством свих чланова, на којима ће се држати вјежбања и објашњења црквених обреда и другог к сврси усавршавања свештеничког позива.

Члан 11.

Управа са скупштином одређује два мјесеца унапријед члана свог удружења који ће св обред обавити и о чему ће проповијед говорити у својој парохији — а исти је дужан унапријед о томе своје парохијане обавијестити.

Члан 12.

На одређеним скуповима трајаће се од 8 часова из јутра па до 3 послерије подна, а присутни чланови, дужни су своју парохију за тај дан препоручити оближњим умировљеним свештеницима, ће их има, а ће их нема, то ће се свештеник постарати, да за тај дан себе од незгоде ослободи.

Члан 13.

Чланови удружења памтиће критику на проповијед коју буде одређени члан говорио, коју ће на сједници — којој су само присутни чланови удружења — писмено приложити и усмено изјавити, које ће се у обзир узети, према увиђавности сједничкој.

Члан 14.

Члановима удружења није слободно друштвене критике јавности предавати.

Члан 15.

Сједница се држи са онолико чланова, колико их буде присутно. Отсутни дужан је друштвеној скупштини поднјети оправдање свог одсуства.

Члан 16.

На друштвеним скупштинама, скупштина има из своје сједнице свештеника који ће остале исповиједати и пресједнику у своје вријеме предати свједочење, како су свештеници ову свету тајну извршили, који ће за све свештенике спровести надлежној врховној духовној власти. Овај избор важи за једну или више година.

Члан 17.

Скупштина ће о својим радовима редовно извјешћавати Духовну Управу.

Члан 18.

Дозволом врховне духовне власти, друштво је слободно допуњати друштвена правила, која би се развитком рада за потребно увиђела.

Члан 19.

Сви чланови дужни су се покоравати свима одредбама овог „Правилника,“ а такође и оним, које би управа и скупштина ради друштвеног напретка усвојила.

Члан 20.

Ова правила ступају у живот, када их потврди и одобри Врховна Духовна власт*)

*) Његово Високопреосвештенство Госп. Митрополит Митрофан благоизволио је потврдити ова правила 27 Априла 1900 године. Број 596.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

Учитељско удружење Морачке нахије *) — имало је своју трећу, односно десету редовну сједницу у Ровцима 11 априла тек. године.

По свршетку св. летурђије учитељи су пошли у школу, гдје су и ђаци били. Практичног предавања није било, већ је г. Чукић чинио обична пропитивања из српског језика и рачуна. Пошто су пропитивања преки нута, дјеца су отпуштена, а г. предсједник је отворио сједницу тачно у 11 сати.

Заступник секретара, г. Арсо Минић, прочитао је течај рада на прошлој сједници, а за овијем предсједник је прочитао отпоздрав учитељског удружења Ријечке нахије, пун најљепшијех жеља за срећу и напредак овог удружења — а и једног и другог смјер је један те исти. Колегијални отпоздрав од стране овог удружења је са усхићењем примљен и пропраћен одушевљенијема усклицима: „живјело учитељско удружење Ријечке нахије.“ По овоме је шљедовао избор дјеловође на мјесто осутнога Љубомира Булатовића, и једногласно је изабран Арсо Минић, који је привремено вршио исту дужност. По овом се приступило раду, који је текао овако:

Предсједник Чукић читао је своје предавање из обичнијех разломака — наставак; подпредсједник Симоновић и поп Милун Меденица „Како живе наши умрли и како ћемо ми по смрти живјети“ с руског — наставак; Секуле Добричанин из срп. језика — продужење; Станко Булатовић предавање о троуглима; Арсо Минић о „специфичној тежини“; Зарија Булафић из вјеронауке о „блудном сину.“ И приватни су учитељи читали задане им темате, који су разматрали из педагошке области.

По свршетку рада узете су на обраду ове нове теме: Чукић, уз продужење о разломцима из хришћанске науке о „надничарима“; јеромонах Нићифор и поп Милун Меденица уз поменуто дјело по једно предавање из вјеронауке, први „Цар Константин и царица Јелена,“ а други „Позив Аврама“; Секуле Добричанин уз продужење из срп. језика још о „учитељу као души школе“; Булатовић продужење из геометрије; Душан Петровић о Карађорђију; Арсо Минић продужење из физике; Булафић из српске историје о Војиславу; Шуковић о насељењу Рашке. Остали приватни учитељи што-год из народног живота.

Идућа је сједница заказана 18 јула т. год. у Колашину. Заједнички је излет одређен 14 маја на Долима, а по овом су шљедовали предлози, о којима је дебатовано до касно.

На овој се је сједници врло живо радило, и на свијема се је члановима у велико осјетио благотворни утицај удруживања.

Камо сличнијех примјера међу драгијема колегама по милој домовини? — Камо у омладине „она стара жара“?

Школски распуст у Америци. Америчани се не убрајају у оне људе, који се педагогијом занимају само теоријски: књигама, разговорима, на конгресима и часописима, они раде. Они непрекидно поправљају систем народног школовања. У осталом, њихов школски систем, строго утврђен прије много година, и не треба многих рефорама. Америчани су задовољни

*) Случајно се задоцнило. У.

својом школом, код које вријеме учења траје осам година и важи за дјецу од 6—14 година. Томе се придружују још четири године више школе (high school). Њихов је напредак веома јасно истакнут, како у погледу појединости учбених основа, тако и у избору метода. Па није само то што креће њихов просвјетни напредак. Они се постојано труде, да изнађу нове, љепше путеве у томе правцу, и гледају да згодним реформама и новим начинима још даље дигну углед своме народном школовању. Тако се посљедњих година у већим градовима њиховим оснивају љетне школе — за вријеме школског распуста. Успјех на тим школама, које су први пут ступиле у живот 1894 год постојано расте. Примјеру Њујорка сљедовали су градови Бостон и Чикаго. Године 1897 отворено је у Њујорку десет таквих школа, које су имале на 6000 ученика. Од тих завода очекује се велики успјех у погледу моралном и само жале, што нијесу на ту мисао дошли раније.

И збиља, како проводе сиромашна дјеца те дуге љетне дане, када су школе затворене?

Родитељи њихови немају распуста; они непрекидно раде мимо куће. И љети и зими њихови су станови празни.

Дјеца богатих родитеља о школском распусту иду са њима на љетниковце, у купатила, на свјеж зрак. А дјеца сиротињска? Она се потуцају улицама без ичијег надзора, подлежу свакојаким рђавим утицајима, заразама физичним и моралним.

Према статистичким подацима, у Сједињеним Државама преступи су се умножили у љето за 60%. У неким мјестима издата су наређења, којима се забрањује дјецци излазити на улицу послје десет часова у вече. Линколи тврди, да се послје тога наређења број дјечјих преступа смањило у току 18 мјесеца за 50%.

Од исто тако благотворног је утицаја оснивање школа, које раде за вријеме школског распуста. Оне стају на пут дневном дјечјем скитању по улицама. Један учитељ пише тим поводом: Дођоше нам мајке и рекоше, да им установа тих школа олакшава живот, јер их ослобођава брига о дјецци за вријеме школског распуста. Но љетња школа није просто продужење зимње школе. Не вриједи принуђавати дијете, да учи љети тако као зими, и да се на тај начин потпуно лиши неопходно потребног му отпочинка. У школама за вријеме школског распуста нема ни књига, ни учила. Рано из јутра долазе дјеца у школу, гдје се усмено занимају, слушају занимљива читања. Послје подне играју се слободно и по вољи у школском дворишту. У те школе о распусту иду само дјеца која су вољна. Расход за те школе покрива се добровољним прилозима појединаца.

(„Учитељ.“)

Васпитавање дјеце. Славни норвешки путник по поларним крајевима, Навзен, држао је ових дана у Христијанији у Педагошком Друштву предавање о данашњем дјечијем васпитању, па међу осталим и ово је рекао:

„Наша младеж показује опасан недостатак у карактеру и идеализму. То ваља приписати књижевности и политици, које су ослабиле чувство за идејал. Васпитање не иде довољно за тим, да васпита људе, који ће сами о себи стојати (self made man). Није довољно развијати чувствени живот. Ја што имам снаге, имам да захвалим строгом васпитању. Не мислим баш тјелесно кажњавање, него озбиљно васпитавање. Учитељи треба да прет-

ходе лијепим примјером. То има огромно значење. Дјеца треба да науче пришивати дугмета и на чизме ударати пенце. То ствара људе!

Прво треба сами да начинимо, што хоћемо да употребимо. То ствара карактер и личност! Младеж треба да се учи лишавати се уживања Она не треба да се задовољава, као сада, да буде само лирска, сентиментална, и да се заноси у снове. Ту могу помоћи тјелесна упражњавања. Не мислим сувремену биљку, спорт, утакмице, утркивање, јер све то опасно је и разорава тијело и дух. А разумно тјелесно упражњавање дјејствује складно у животу, ствара здраве, самосталне људе — а то је оно, што нам треба!“

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Звезда, лист за забаву, поуку и књижевност. Година четврта. Књига I. Свеска III. Јун. Уредник Јанко М. Веселиновић. Биоград. Штампарија код „Просвете“ С. Хоровица, Цар Урошева ул. Бр. 5. 1900.

Садржај: Пенелопа, сјјев Мил. Ј. Митровића, прва пјесма. — Максим, прича Бранилава Ђ Нушића — Србија пред новим трговинским уговорима од Др. Мих. В. Вујића. — Браћа, приповијетка Радоја М. Домановића. — Тартарен из Тараскона, од А. Додеа, превео М. Грол. — Море и његови мити, од М. Орлова, превео В. Рајић. — Медицински факултет Српског универзитета од Др. Ђ. Ј. Николића. — Хроника: а) научна, б) музична. — Књижевни преглед: а) Mir. Spalaikovitch: La Bosnie et l' Herzegovine реф од Ј. Гавриловића; Бегушев превод Илијаде, реф. Н. Вулића. — в) Др. М. В. Вујић: Економно политички погледи Дубровчанина Николе Вида Гучетића, реф. од М. В. С. Спира Калик: Хуманизам или реализам: рефер. од Бранка. — д) Zofka Kveder: Misterij zéne, реф. од Ђ. Поповића. — Биљешке.

Цијена је листу: за Црну Гору, на годину 15 фр. или круна у зл. На пола године 8 фр. или круна у зл. На три мјесеца 4 фр. или круне у зл. Поједине свеске 1 50 динара.

Гласник православне цркве, у Краљевини Србији орган архијерејског сабора. Година I. Свеска за јули. Уредник: Добросав М. Ковачевић. Биоград штампано у државној штампарији Краљевине Србије 1900.

Садржај. Службени дио: 1. Одликовања и пензионисања — 2. Архијерејска постављења свештеника и ђакана. — Чланци и расправе: 1. Утицај вјере на патриотизам уопште и правосл. хришћанске у срп народу на посебице од Д. М. К. — 2. Један поглед модерне правне науке на однос између цркве и државе од Мил. Станојевића. — 3. Питање о бесмртности душе (богословско-философска студија) прев. с руског М. П. — 4. Остац старина у врањском округу од Др. Јована Хаџи Васиљевића. — 5. О срећи: гдје траже срећу, и гдје је треба тражити? јавно предавање архим. Илариона С. Весића. — 6. Борба с хришћанством и успјеси франкмасонства у Француској од јером. Платона — 7. Извјештај архијереј. сабору о руским духовним школама од Ст. М. Димитријевића, свешт. и проф. — Морално-поучни одјељак: 1. Љубимо ли ми Господа Исуса? (поука у недјељу мирносица) од Григор. А. Николића, пароха. — 2. О

трпљењу и нади на Бога (поука у недјељу ослабљенога) од Глигор. А. Николића. — Вијести из других цркава: 1. Поглед на стање цркве у карловачкој митрополији за посљедње вријеме. — 2. Неправославна пропаганда у св земљи. — 3. Православна црква у Јапану. — Наука и споменици. 1. Шта је то образован човјек? — 2. Нова историјска дата о „вавилонској кули.“ — Биљешке. — Приказ књига и листова. — Некролог. — Поруке уредништва и благајника. Обзнана. Црквени приложници. „Гласник православне цркве“ излази у мјесечним свескама, цијена је: за Црну Гору: На годину са поштарином 16 дин. у злату.

Пчелар, илустровани лист српског пчеларског друштва. Број 7. и 8. Биоград. Јули и Август 1900. Година III. Власник српско пчеларско друштво. Уредник Алекса М. Живановић.

Садржај 7 и 8 броја: Народу српском (са сликом). — Значајан дан. — И женскиње може пчеларити, Д. Буринчић. — Нешто мало историје о вјештачком саћу. — О кошницама. — Да ли широки а ниски оквири или уски а дугачки, пише Д. Буринчић. — О сопственој изради вјештачке воштине. — Биљешке. — Нешто о фабрикацији вјештачке воштине у Америци.

„Пчелар“, излази мјесечно на табаку. Цијена је годишње за Црну Гору 2 фиорина а. вр. Претплата и рукописи шаљу се Српском Пчеларском Друштву, у Биограду.

Нови Васпитач, орган за педагошку књижевност. Власник Мита Нешковић. Свеска VIII, Година VIII. Излази сваког првог дана у мјесецу. У Ср. Карловцима. Срп. манастирска штампарија 1900.

Садржај: Неколико мисли о научној основи за наше школе. Хришћанско васпитање у првом вијеку хришћанства. Расправа од Радивоја Лончара читана у скупштини учитељског друштва у Слуњу. Поука из опште знаности. Узгојно образовна и стручна обука. Обука у рачунству. Књижевни преглед „Новог Васпитача.“ Педагошки Вјесник „Новог Васпитача.“

Napredak, glasilo „Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora“, „Saveza hrv. učit. društava i Hrv. štedovno-predujamne zadruga“. Уређује Стјепан Басаријек. Број 31. Година XLl. Загреб 1900.

Садржај: Живио краљ. — Интелигенција и народ. — Задаћа модерне школе. — Темпераменти код дјецe. — Рад хрв. учит. друштва. — Вјесник.

„Napredak“ излази сваког 5., 12., 20. и 28. у мјесецу. Цијена му је 10. к. на годину. Рукописи се шаљу уреднику, а новац г. Јосипу Клобуچارу, благајнику хрв. пед.-књиж. збора.

Учитељ, педагошко књижевни лист, орган учитељског удружења. Година XIX. Свеска за Мај и Јуни. Власник и издавач учитељско удружење. Чланови књижевног одјељка главног одбора учитељског удружења: Срећко П. Стевановић, Драгољуб С. Ђурђевић, С. С. Станишић и уредник Дим. Ј. Соколовић учитељ у Биограду. Биоград, штампарија Светозара Николића 1900.

Садржај: I. Дневни ред на XVII учитељ. скупштини. — II. Расправе и чланци: 1. Важност и потреба школског музеја у Србији од Д. Ј. Путьковића учитеља (свршетак). 2. Педагошка писма једној матери о васпи-

тавању сина, од Ернеста Беме-а превео др. Ст. Окановић професор (наста-виће се). 3. У колико а како мора учитељ утицати на дјечије честољубље од К. Беленштајна, превео с њемачког Д. В. Бакић (свршетак). 4. Дебата у начелу — прилог историји у осн. школи, од Драг. Ђосића учитеља. 5. Да ли да се пише косо или усправно од Виће Малетића. 6. Зашто не ваља писање у основној школи, од Благоја Радојковића учитеља. 7. При-ложак за познавање народне просвјете у Словинаца, од Среће А. Попови-ћа. — III. Предавање: Рад у I разреду о слову (Б) од Савке Радичеви-ћеве учитељице. — IV. Забава и поука: Делини идеали, слика из учи-тељског живота написао Мих. Сретеновић учитељ (свршетак). — V. Школ-ско кретање: Европа — Русија, Холандија (свршетак). — VI. Књижев-ност: Реферати о домаћим књигама: 1 Савјети и поуке за младе учитеље од Косте Јонића. 2. Чика Јова српској дјечи, дјечије пјесме Јована Јова-новића-Змаја, издала Срп. књиж. задруга. 3 Пољопривредни Гласник, реферат од Св. Михаиловића. — VII. Учитељско удружење: Рад главног Одбора. — VIII. Записници XVI урителиске скупштине. — IX. Извјештај Извјештајног одбора. — X Поменик: Пок. Јосиф Хаџић-Костић учитељ љесковачки. — XI. Просвјетне Биљешке. — XII. Некролози: Пок. Милу-тин Стојановић — „Чича“ учитељ у пензији.

„Учитељ“ излази један пут мјесечно у свескама од 5 табака. Цијена је за чланове удружења 7 динара, а за школе и остале 10 динара годиш-ње. Претплата се даје благодјелнику Глав. Одбора а рукописи уреднику Д. Ј. Соколовићу учитељу Београд.

Школски Вјесник. Стручни лист земаљске владе за Босну и Хер-цеговину. Уредник Љубоје Длуштуш Година VII. Свеска 7. Уредништво: Сарајево, зграда земаљске владе. Администрација: Сарајево, земаљски еко-номат. Годишња цијена Школском Вјеснику с поштарином 4 кр. Дописи и новчане пошиљке ради претплате и огласа нека се шаљу Земаљском економату као администрацији „Школског Вјесника“. Сарајево Земаљска Штампарија 1900.

Садржај: Александар Хофер: Принесци земљописному називљу — Стјефан Илијић: Слике из педагошког свијета. — Јово Дујмушић: Латин-ска вјезбеница за I гимназијски разред. (Свршетак.) — Јелица Беловић-Бернацковска: Из мога албума. Психолошке фотографије. (Наставак.) — Станислав Мајсторовић: Пабирци из народне педагогије. — (Наставак). — Иван Касумовић: О латинском пријеводу некијех нашијех народнијех пје-сама. (Свршетак.) — Фран Мартинчевић: Извадак из мога осамгодишњег „изватка.“ (Свршетак.) Стјефан Ђ. Блажековић: Господарствена настава. — Јосипа пл. Глембај: Мнијења хрватских учитељских друштава о једин-ственој научној основи за нижу пучку школу и опетовницу. (Наставак). — Примјери практичке наставе. — Јован Гарић: Топлина. — Из прошлости. Љубоје Длуштуш: Филозофија у древних Хелена. (Наставак.) Педагошка смотра. — Листак. — Службени додатак.

Гласник, православне далматинске цркве. Издавалац и уредник про-топр. Ђорђе Петровић, Година VIII., број 7. Садржај: Противници Хри-стови (наставак). — Из прошлости православне цркве у Далмацији (на-ставак). — Посланица патријараха источно-католичке цркве О православној вјери. — Црквене вијести.

Излази мјесечно, цијена годишње 6 к. а за стране земље 9 франака.

Нада, поуци забави и умјетности. Година VI., број 16. Издаје земаљска влада за Босну и Херцеговину. — Уређује Коста Херман.

Садржај. Текст: А. Х. Карабеговић: 5 август 1900 — Ј—в—т: Прозор (Свршетак). — Алберто Вебер: Сирис. — Δ : Тургењев као психопатолог. (Наставак). — Иво Чипико: За кружом. — Драгутин Ј. Илић: Новије пјесништво у Срба. — Др. Милан Шеноа: На далеком сјеверу. (Наставак). — Наша писма: Јосип Марковић: У Паризу. — Уз наше слике. — Смотра. — Књижевност. — Донисница уредништва. — Сlike: J. Laurens: Св. Хрисостом жигоше дјела царице Евдоксије. (Прилог). — A. Serra: Римски парк (Прилог). — Н. Kautsh: Попреје Његовог Величанства Франца Јосифа I. — Целестин Медовић: Сабор Краља Томислава г. 925 у Сплиту. — Рудо: Цамија након поводња. — Рудо: поплавак. — Рудо: Нови мост. — Рудо: Ново мјесто. Рудо: Наплавине. — Отворење свјетске изложбе у Паризу дне 1. априла 1900 — Свјетска изложба у Паризу г. 1900 Главни улаз. — Свјетска изложба у Паризу год. 1900: Поглед на Еспланаде са моста Александра III. — Антун Мартин Сломшек. — Очински дом Антуна Мартина Сломшека крај Поникве у Штајерској.

„Нада“ излази двапут у мјесецу. Цијена је за Црну Гору с поштарином: на годину 12 круна на по године 6 круна. — Сарајево.

Српски Сион. Неђељни лист за црквено-просвјетне и автономне потребе срп. прав. митрополије Карловачке. Год. X. Број 32.

Садржај: Незванични дио: Доказ Божјег бића постанком живота. Заводи за васпитање. — Саборски изборни ред од 1870/1 са црквенога гледишта. — Листак: У митрополији Карловачкој. — У Босни и Херцеговини. Разне вјештачке. Књижевне вијести. — Огласи

„Српски Сион“ излази сваке неђеље на 1 табаку. Цијна годишња за Црну Гору 10 круна.

Весник српске цркве. Лист свештеничког удружења за хришћанску поуку и свештеничко усавршавање. Свеска VIII. Год XI. Власник и издавалац: Свештеничко удружење. Уредник: Никола Д. Божић, парох београдски.

Садржај: 1. На дан вјенчања Њих. Величанстава, од Н. Д. Божића. 2. Прокламација Њег. Вел. народу српском. 3. Брачни испит Њ. В. Краља са Свијетлом Вјереницом, од П. С. П. 4. Говор Њ. В. Краља биограђанима на поздрав заступника председника општине града Биограда на дан 15 јула т. год. 5. Никола Луњевица, ђед Њ. В. Краљице Драгиње. 6. Дневни ред за XI редовну свешт. скупштину. 7. Неколико ријечи пред XI редовну свешт. скупштину, од Н. Д. Б. Богословско-историјски дио: 8. Историјске заслуге срп. свештен. оба реда у служби св. православља и народа свог (продужење), од епископа тимочког г. Мелентија. 9. Улога српске матере у прошлости, од г. Петра Стокића, суплента гимназијског. г. Јеврема Обреновића у Шапцу (свршетак). — Црквено-археолошки дио: 10. Из библијске археологије (превод с латинског) О свет. мјестима, од Л. Богдановића (свршетак). — Наши манастири: 11. Наши манастири и калуђери некад и сад, од Здравка Пауновића (продужење). — Морално поучни дио: 12. О хришћанском васпитавању дјете, пртица из моралног богословља, од П. М. П. 13. Нераспечаћено писмо, од П. М. П. — Из области религиозног живота: 14. Свештеник босанско-херцеговачким народним

првацима на размишљање, од П. С. П. 15. Социјалizam и комунизам, њихов постанак и циљ. Однос према хришћанству. Карактеристика учења, превод с руског, од Рад. Ђ. Димитријевића (свршетак). — Проповједнички дио: 16. Ријеч на парастосу држаном у Петровцу, Нићифору Дучићу, од свешт. Симеуна Коњевића. — Живот свештеничког удружења: 17. Гл. одбор свештен. удружења код Њ. В. Краља. 18. Поздравна ријеч Њ. В. Краљу, од г. Ник. М. Трифуновића. 19. Важна напомена свијема пододборима. — Црквени гласник: 20. Из отачаствене цркве. Вјенчање Њихових Величанстава. Вјенчани кум. Наредба поглавара отачаствене цркве. Позвани. Депутација. Дарежљивост високих вјереника. Краљева милост. Прославе. Премијештен. Нов референт. Изабранство Браства Хилендара. Срп. Краљ. Академија. Постављења. — Некролози: 21. † Јоаникије митрополит Кијевски и Галички, од Н. Д. Б. 22. † Илија Рајковић, б. трговац и добротвор свешт. удружења 23. Извјештај гл. благајне св. удружења о примљеном новцу од 20/VI. до 20/VII. тек. године.

„Весник српске цркве“ излази у мјесечним свескама од 6 табака. Цијена за Црну Гору, с поштарином, на годину 16 франака; на пола год. 8; на четврт године 4 франка.

Behar. Лист за поуку и забаву. Број 8. Година I. Сарајево, 15. Августа. Штампарија Ристе Ј. Савића и Друга. 1900 год.

Садржај: Кемал Ф. Снахо; Рад и настојање; Осман Ђикић; Дервиш; Едем Мулабдић; Кубин кадатлук; Ј. Т. пл. Екавдт — Назим; Вехабиде и Бабије; Гобинеау; Салих Емин; Кандахарски љубавници; Тале: Али-беговица; Риза бег Капетановић и Едем Мулабдић; Шта не ваља?; Седамдесет-годишњи рођен дан Његова Величанства цара и краља Франца Јосифа I — Листак: Књижевност: Абдулах паша; Мисирска новина о „Бехару“. — Културне биљешке: Муслимани у Ливерполу; Ширење Ислама у Аустралији; Плави језик. — Поглед по свијету. — Сваштите: Јевропско становништво; Велики градови. — Загонетке. — Одгонетке. — Наше поруке.

„Бехар“ излази два пута мјесечно. Цијена му је на годину 10, на по године 5 круна; за ђаке 6 круна, а за иноземство 12 круна на годину. Претплата и рукописи шаљу се: Уредништву „Бехара“ у Сарајеву, Апелова обала бр. 34.

Источник духовни лист за црквено-просвјетне потребе српско-православног свештенства и народа у Босни и Херцеговини. Год. XIV. Бр. 14. Власник: Њихова Високопреосвештенства српско-православни Б.-Х. Архиепископи. Уредник: Иларион Радонић, јеромонах. Сарајево 1900.

Садржај: Одговор Господу нашега Исуса Христа на питање Садукеја о васкрсу умрлих. — Религиозно морални листићи. — Говор ученицима на завршетку школске године. — Кратки извјештај српско-правосл. богословскога училишта у Рељеву године 1899/1900 Званични огласи.

„Источник“ излази два пута мјесечно и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу за Црну Гору на годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2:50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Извјештај, о српској вишој школи у Панчеву на крају њене двадесет и шесте године и школске 1899-1900 године. Година XIV. Спремио Јован Поповић, управитељ. У Панчеву штампарија Браће Јовановића 1900.

† **Др. Илија Огњановић — Абуказем.** — Из Будим-Пеште јављају 8 августа ово: Др. Илија Огњановић — Абуказем овдје је на путу преминуо. Смртни остаци пренијеће се у Нови Сад, његово мјесто рођења и живљења.

Др. Илија Огњановић — Абуказем радио је на књижевном пољу пуних четрдесет година. Он је неколико година уређивао „Јавор“, лист за забаву и поуку, и поред пјесника Јована Јовановића — Змаја хумористичке и сатиричке листове „Змаја“, „Жижку“ и „Стармолога.“ У оностраном Српству важио је као најбољи хумориста.

Др. Илија Огњановић бјеше општински лекар у Новоме Саду, гдје је имао велику праксу. Веома образован и начитан, љубазан и предусретљив у опхођењу, родољубив Србин и свјетао карактер, он је био веома омиљен и поштован у свима круговима негдашње српске Војводине. За покојника може се рећи, да је спадао у оно мало коло образованих Срба, који немају непријатеља и завидљиваца.

Нека му је дуг и свјетао спомен међу нама.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
Исправка.
CRNOJEVIĆ

У саставу „свештеничко удружење Зетске нахије“, који је штампан у јулској свесци „Просвјете“ од ове године покрала се једна штампарска погрешка.

На страни 368. у пошљедњем реду при дну последије двије тачке стоји: „религиозно-морални захтјеви државе,“ а треба да стоји: „религиозно-морални захтјеви и политичко-правни захтјеви државе.“